

Wyniki Standardowe 2021 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

Część II. Analiza Wyników Standardowych

WARSZAWA 2023

Wyniki Standardowe 2021 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN

Część II. Analiza Wyników Standardowych

OPRACOWAŁ ZESPÓŁ:

dr inż. Joanna Pawłowska-Tyszko
dr inż. Dariusz Osuch
mgr inż. Renata Płonka

Warszawa 2023

Redakcja techniczna
Grażyna Nachtman
Rafał Tarasiuk

Projekt okładki
Dział Wydawnictw

ISBN 978-83-7658-915-2

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
- Państwowy Instytut Badawczy
Zakład Rachunkowości Gospodarstw Rolnych
00-002 Warszawa, ul. Świętokrzyska 20
Tel.: +48 (22) 505 45 82
E-mail: portal@fadn.pl
Internet: www.fadn.pl; www.polskifadn.eu

Spis treści

Uwagi wstępne	7
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionach FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN	8
1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Pomorze i Mazury	8
1.2. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Wielkopolska i Śląsk.....	9
1.3. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Mazowsze i Podlasie.....	10
1.4. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Małopolska i Pogórze	10
1.5. Pole obserwacji Polskiego FADN	11
2. Analiza Wyników Standardowych	12
2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych.....	12
2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych.....	12
2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych	15
2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej	37
2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	37
2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej	40
Wnioski	59

Spis wykresów

Wykres 1.1-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych wg typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Pomorze i Mazury	8
Wykres 1.2-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych wg typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Wielkopolska i Śląsk	9
Wykres 1.3-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych wg typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Mazowsze i Podlasie	10
Wykres 1.4-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych wg typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze	11
Wykres 1.5-1	Rozkład liczebności gospodarstw rolnych wg typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN	11
Wykres 2.1-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN wg typów rolniczych	12
Wykres 2.1-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN wg typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU).....	13
Wykres 2.1-3	Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN wg typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)	13
Wykres 2.1-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN wg typów rolniczych	14
Wykres 2.1-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo wg typów rolniczych	15
Wykres 2.1-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa wg typów rolniczych	16
Wykres 2.1-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych	17
Wykres 2.1-8	Struktura produkcji ogółem wg typów rolniczych	18
Wykres 2.1-9	Udział przekazanych produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem wg typów rolniczych	19
Wykres 2.1-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU wg typów rolniczych.....	20
Wykres 2.1-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych	20
Wykres 2.1-12	Struktura kosztów ogółem wg typów rolniczych.....	21
Wykres 2.1-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem wg typów rolniczych	22
Wykres 2.1-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem wg typów rolniczych	23
Wykres 2.1-15	Struktura kosztów bezpośrednich wg typów rolniczych.....	23
Wykres 2.1-16	Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych	24
Wykres 2.1-17	Koszty energii elektrycznej i paliw 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych	25
Wykres 2.1-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wg typów rolniczych	25
Wykres 2.1-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto wg typów rolniczych.....	26
Wykres 2.1-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha wg typów rolniczych.....	27
Wykres 2.1-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU wg typów rolniczych	27
Wykres 2.1-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej wg typów rolniczych	28
Wykres 2.1-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej wg typów rolniczych	29
Wykres 2.1-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego wg typów rolniczych	30
Wykres 2.1-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych wg typów rolniczych	31
Wykres 2.1-26	Dochód z rodz. gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych wg typów rolniczych	31
Wykres 2.1-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych	32
Wykres 2.1-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych.....	33
Wykres 2.1-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych	34
Wykres 2.1-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych	35
Wykres 2.1-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem wg typów rolniczych	36
Wykres 2.2-1	Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN wg klas wielkości ekonomicznej.....	37

Wykres 2.2-2	Pogłowie zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN wg klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)	38
Wykres 2.2-3	Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN wg klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)	38
Wykres 2.2-4	Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN wg klas wielkości ekonomicznej.....	39
Wykres 2.2-5	Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo wg klas wielkości ekonomicznej.....	40
Wykres 2.2-6	Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa wg klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 2.2-7	Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej.....	41
Wykres 2.2-8	Struktura produkcji ogółem wg klas wielkości ekonomicznej	42
Wykres 2.2-9	Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem wg klas wielkości ekonomicznej	43
Wykres 2.2-10	Produkcja zwierzęca na 1 LU wg klas wielkości ekonomicznej.....	43
Wykres 2.2-11	Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej.....	44
Wykres 2.2-12	Struktura kosztów ogółem wg klas wielkości ekonomicznej	45
Wykres 2.2-13	Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem wg klas wielkości ekonomicznej	45
Wykres 2.2-14	Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem wg klas wielkości ekonomicznej.....	46
Wykres 2.2-15	Struktura kosztów bezpośrednich wg klas wielkości ekonomicznej.....	47
Wykres 2.2-16	Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej	47
Wykres 2.2-17	Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej.....	48
Wykres 2.2-18	Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wg klas wielkości ekonomicznej	48
Wykres 2.2-19	Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto wg klas wielkości ekonomicznej.....	49
Wykres 2.2-20	Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha wg klas wielkości ekonomicznej.....	50
Wykres 2.2-21	Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU wg klas wielkości ekonomicznej.....	51
Wykres 2.2-22	Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej wg klas wielkości ekonomicznej.....	51
Wykres 2.2-23	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej wg klas wielkości ekonomicznej	52
Wykres 2.2-24	Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego wg klas wielkości ekonomicznej.....	53
Wykres 2.2-25	Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych wg klas wielkości ekonomicznej ...	54
Wykres 2.2-26	Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych wg klas wielkości ekonomicznej	55
Wykres 2.2-27	Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej.....	55
Wykres 2.2-28	Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej	56
Wykres 2.2-29	Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej	57
Wykres 2.2-30	Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej.....	57
Wykres 2.2-31	Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem wg klas wielkości ekonomicznej	58

Wykaz skrótów

AWU	- jednostka przeliczeniowa pracy (ang. Annual Work Unit).
CAP	- Wspólna Polityka Rolna (ang. Common Agricultural Policy).
COP	- gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zbóż, roślin oleistych i białkowych (ang. specialist cereals, oilseed and protein crops).
DG-AGRI	- Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (ang. Directorate-General for Agriculture and Rural Development).
EC	- Komisja Europejska (ang. European Commission).
ESU	- europejska jednostka wielkości (ang. European Size Unit).
EU	- Unia Europejska (ang. European Union).
EUR	- oznaczenie jednostki monetarnej o nazwie „euro”.
euro	- jednostka monetarna, obowiązująca w większości państw członkowskich Unii Europejskiej.
EUROSTAT	- europejski Urząd Statystyczny.
FADN	- Sieć Danych Rachunkowych Gospodarstw Rolnych (ang. Farm Accountancy Data Network).
FWU	- jednostka przeliczeniowa pracy członków rodziny (ang. Family Work Unit).
GUS	- Główny Urząd Statystyczny.
IERiGŻ-PIB	- Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - Państwowy Instytut Badawczy.
KE	- Komisja Europejska.
ONW	- obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania - ONW (ang. Less Favoured Areas).
LU	- jednostka przeliczeniowa zwierząt (ang. Livestock Unit).
OGA	- działalność gospodarcza inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem (ang. Other Gainful Activities).
Polski FADN	- System Zbierania i Wykorzystywania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.
SGM	- Standardowa Nadwyżka Bezpośrednia (ang. Standard Gross Margin).
SO	- Standardowa Produkcja (ang. Standard Output).
UAA	- ziemia użytkowana dla celów rolniczych = użytki rolne (ang. Utilized Agricultural Area).
UR	- użytki rolne.
WTGR	- Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych.
ZRGR	- Zakład Rachunkowości Gospodarstw Rolnych.

Uwagi wstępne

Publikacja jest drugą częścią opracowania pt. „Wyniki Standardowe 2021”¹. Przedmiotem niniejszej publikacji jest analiza wybranych danych dotyczących działalności gospodarstw rolnych prowadzących rachunkowość w ramach systemu zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych (Polskiego FADN) w roku 2021. Wyniki te zostały obliczone na podstawie danych ze statystycznie reprezentatywnej próby gospodarstw rolnych. W analizowanym roku pole obserwacji Polskiego FADN, z którego wyłoniono reprezentatywną próbę gospodarstw towarowych w Polsce² obejmowało 749 304 gospodarstwa¹. Wielkość ekonomiczna pojedynczego gospodarstwa w próbie, ustalona na podstawie danych rachunkowych i współczynników SO „2013”³, stanowiła co najmniej 4 000 euro. Od 2021 roku do przeważenia wyników próby na populację badawczą wykorzystywane są dane z planu wyboru opracowanego w 2018 roku² oraz współczynniki SO „2013”. Należy również zaznaczyć, że od 2021 próba została zmniejszona do 11 tys. gospodarstw. Obserwowana w Polsce zmiana struktury gospodarstw rolnych (która jest widoczna w planie wyboru) powoduje w związku z tym również zmianę struktury gospodarstw w prezentowanych wynikach standardowych Polskiego FADN.

Głównym celem analizy jest ocena podstawowych czynników kształtujących dochody gospodarstw rolnych znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w 2021 r.

Analizę przeprowadzono dla gospodarstw pogrupowanych według typów rolniczych (TF8) oraz klas wielkości ekonomicznej (ES6). W związku z tym, że typ rolniczy „zwierzęta ziarnożerne” obejmuje m.in. gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie trzody chlewnej oraz drobiu w znacznym stopniu różniące się od siebie, od 2013 roku dane z tego typu prezentowane są w dwóch odrębnych podtypach: trzoda chlewna i drób. W analizie wykorzystano wybrane zmienne charakteryzujące populację, zasoby produkcyjne gospodarstw, produkcję i koszty, dopłaty do działalności operacyjnej oraz nadwyżki ekonomiczne. Analiza składa się z dwóch części. Część pierwsza zawiera charakterystykę rozkładów gospodarstw w polu obserwacji Polskiego FADN w kraju i w poszczególnych Regionach FADN, druga zawiera analizę wybranych zmiennych charakteryzujących: podstawowe zasoby będące w posiadaniu gospodarstw, wartość Standardowej Produkcji oraz ekonomiczne wyniki ich działalności. Szczegółowa analiza sytuacji ekonomicznej gospodarstw w ujęciu regionalnym jest przedmiotem odrębnych opracowań⁴.

¹ Pawłowska-Tyszko J.; Osuch D.; Płonka R: Wyniki Standardowe 2021 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Część I. Wyniki Standardowe, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2022.

² Floriańczyk Z.; Osuch D.; Bocian M.; Cholewa I.; Malanowska B.: Plan wyboru próby gospodarstw rolnych Polskiego FADN od roku obrachunkowego 2019, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2018.

³ Szczegółowe informacje na temat współczynników SO „2013” dla rolniczych działalności produkcyjnych zostały omówione w publikacji: Bocian M; Cholewa I.; Tarasiuk R.; Współczynniki Standardowej Produkcji „2013” dla celów Wspólnotowej Typologii Gospodarstw Rolnych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2017.

⁴ Szczegółowe informacje na temat wyników uzyskanych przez gospodarstwa rolne w poszczególnych regionach FADN można znaleźć:

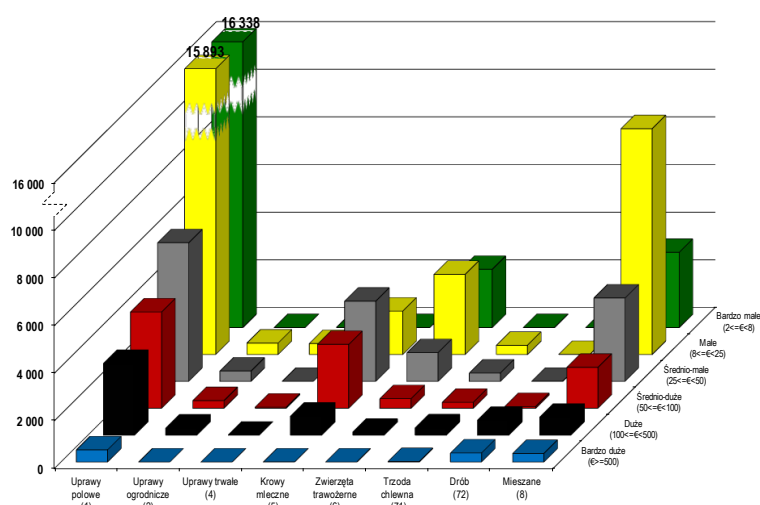
1. Analiza rozkładów liczebności gospodarstw rolnych w regionach FADN i w polu obserwacji Polskiego FADN

Bieżący rozdział zawiera analizę rozkładu gospodarstw znajdujących się w polu obserwacji Polskiego FADN w poszczególnych regionach FADN oraz w całym kraju według dwóch klasyfikacji zdefiniowanych Wspólnotową Typologią Gospodarstw Rolnych⁵: wielkości ekonomicznej⁶ i typu rolniczego.

1.1. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Pomorze i Mazury

W polu obserwacji regionu Pomorza i Mazur znajdowało się 85 229 gospodarstw. Najbardziej liczną grupę stanowiły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych (typ 1 – 45 622 gospodarstw) oraz gospodarstwa mieszane (typ 8 – 19 178 gospodarstw)). Biorąc pod uwagę klasy wielkości ekonomicznej, dominowały gospodarstwa w przedziale od 2 tys. do 50 tys. euro. W klasach tych znajdowało się około 80% gospodarstw regionu (patrz: Wykres 1.1-1).

Wykres 1.1-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych wg typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Pomorze i Mazury

- Mikołajczyk I.; Furmaniak M.; Ściubeł A.: Wyniki Standardowe 2021 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Region FADN 785 Pomorze i Mazury Część I. Wyniki Standardowe oraz Część II. Analiza Wyników Standardowych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2023.
- Puchalska M.; Smolik A., Żurakowska J.: Wyniki Standardowe 2021 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Region FADN 790 Wielkopolska i Śląsk Część I. Wyniki Standardowe oraz Część II. Analiza Wyników Standardowych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2023.
- Kambo K.: Wyniki Standardowe 2021 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Region FADN 795 Mazowsze i Podlasie Część I. Wyniki Standardowe oraz Część II. Analiza Wyników Standardowych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2023.
- Tarasiuk R.: Wyniki Standardowe 2021 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Region FADN 800 Małopolska i Pogórze Część I. Wyniki Standardowe oraz Część II. Analiza Wyników Standardowych, IERiGŻ-PIB, Warszawa 2023.

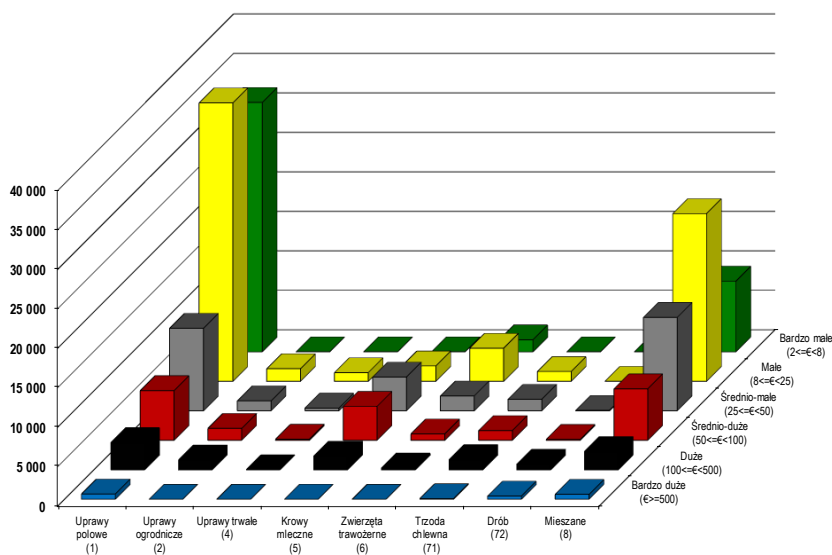
⁵ Rozporządzenie Delegowane Komisji (UE) nr 1198/2014 z dnia 1 sierpnia 2014 r. uzupełniające rozporządzenie Rady (WE) nr 1217/2009 ustanawiające sieć zbierania danych rachunkowych o dochodach i działalności gospodarczej gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej oraz Rozporządzenie Wykonawcze Komisji (UE) 2015/220 z dnia 3 lutego 2015 r. ustanawiające zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1217/2009 ustanawiającego sieć zbierania danych rachunkowych o dochodach i działalności gospodarczej gospodarstw rolnych w Unii Europejskiej z późn.zm.

⁶ Uwaga: W tekście opracowania rozmiary wielkości ekonomicznej wyrażane są w euro, natomiast dla uproszczenia zapisu na wszystkich wykresach rozmiary prezentowane są w tysiącach euro.

1.2. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Wielkopolska i Śląsk

W regionie Wielkopolska i Śląsk znajdowało się ponad dwa razy więcej gospodarstw niż w regionie Pomorze i Mazury tj. 173 927 gospodarstwa. Najbardziej liczną grupę, podobnie jak w pozostałych regionach, stanowiły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (50% gospodarstw) oraz gospodarstwa mieszane (30% gospodarstw). Region ten, na tle pozostałych regionów, wyróżnia się dość liczną grupą gospodarstw specjalizujących się w chowie trzody chlewnej (3% gospodarstw z regionu). W przypadku rozkładu gospodarstw w klasach wielkości ekonomicznej, dominowały gospodarstwa do 50 tys. euro (81% gospodarstw) (patrz: Wykres 1.2-1).

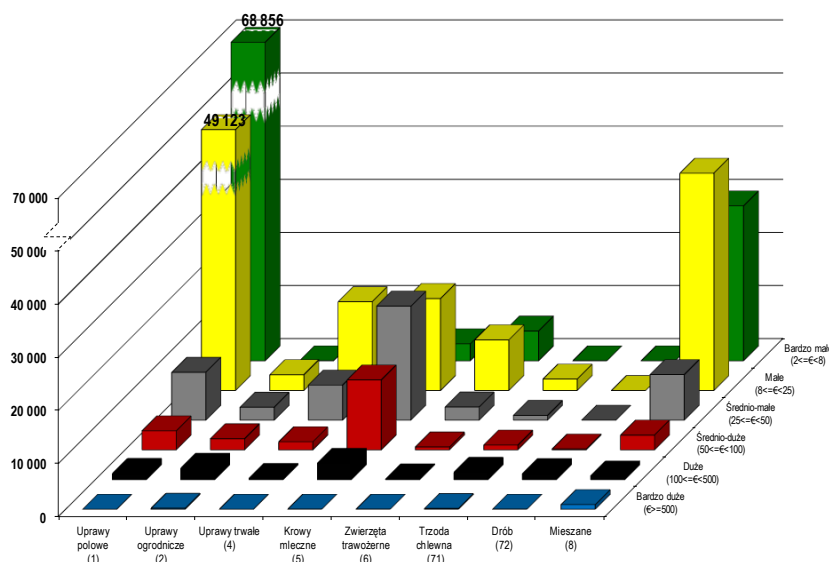
Wykres 1.2-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych wg typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Wielkopolska i Śląsk

1.3. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Mazowsze i Podlasie

Region Mazowsze i Podlasie charakteryzował się największym udziałem (46%) gospodarstw zaliczonych do pola obserwacji Polskiego FADN (patrz: Wykres 1.3-1). W regionie tym gospodarstwa o typie uprawy polowe stanowiły ponad 39% gospodarstw z tego regionu a gospodarstwa mieszane - 24%. W porównaniu z innymi regionami, w regionie tym wyraźnie więcej było gospodarstw wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych oraz zwierząt trawożernych (22% gospodarstw z tego regionu). Około 89% gospodarstw znalazło się w klasie wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro.

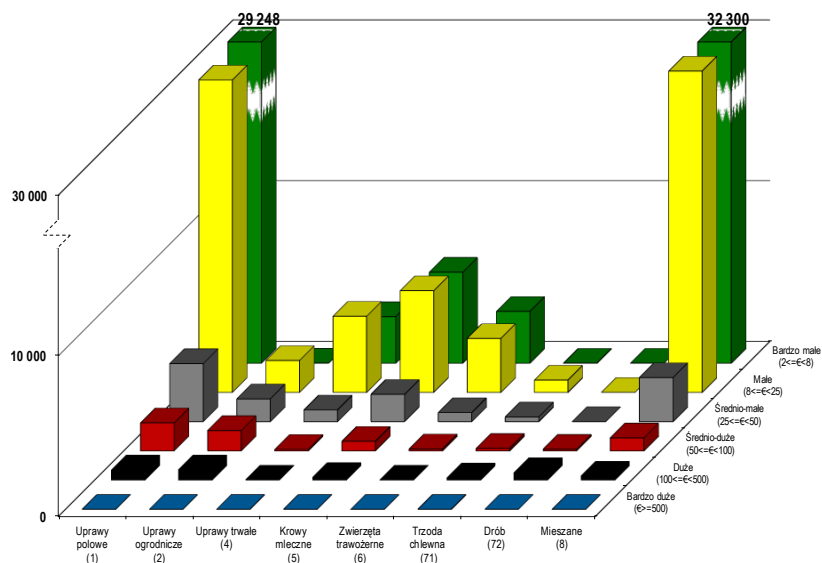
Wykres 1.3-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych wg typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Mazowsze i Podlasie

1.4. Struktura gospodarstw z pola obserwacji w regionie Małopolska i Pogórze

W skład pola obserwacji regionu Małopolska i Pogórze wchodziło 148 791 gospodarstw. W regionie tym dominowały gospodarstwa mieszane (38% gospodarstw), a drugim typem pod względem udziału były gospodarstwa nastawione na uprawy polowe (ok. 37%). Gospodarstwa z tego regionu charakteryzowały się wyraźnie mniejszą siłą ekonomiczną. Około 88% gospodarstw znajdowało się w klasie wielkości ekonomicznej do 25 tys. euro (patrz: Wykres 1.4-1).

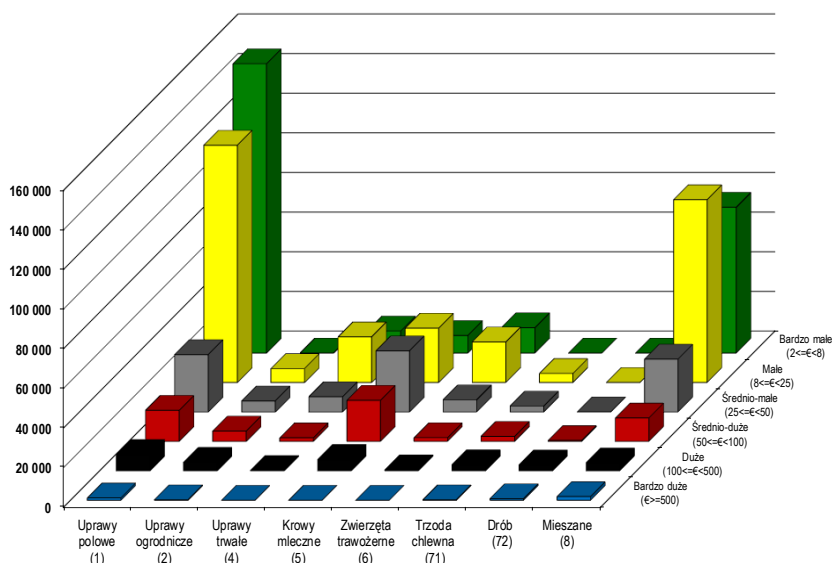
Wykres 1.4-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych wg typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w regionie Małopolska i Pogórze

1.5. Pole obserwacji Polskiego FADN

Zdecydowana większość gospodarstw rolnych, zaliczonych do pola obserwacji Polskiego FADN, to gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (tj. 43%) oraz gospodarstwa mieszane (ok. 28%). W przeważającej liczbie gospodarstw (prawie 88%) wielkość ekonomiczna nie przekroczyła 50 tys. euro (patrz: Wykres 1.5-1). Spośród badanych regionów Polskiego FADN najbardziej zbliżonymi parametrami do średniej krajowej charakteryzował się region Mazowsze i Podlasie.

Wykres 1.5-1 Rozkład liczebności gospodarstw rolnych wg typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej w polu obserwacji Polskiego FADN

2. Analiza Wyników Standardowych

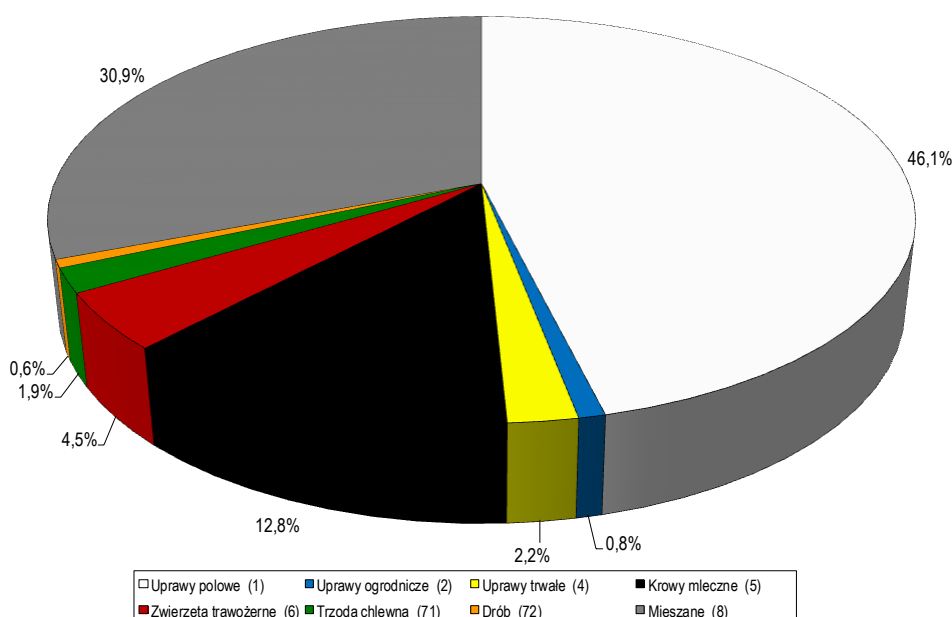
Analizę Wyników Standardowych podzielono na dwie części: w pierwszej zaprezentowano strukturę zasobów ziemi, pogłowia zwierząt, nakładów pracy oraz Standardowej Produkcji, natomiast w drugiej przeanalizowano wybrane parametry wynikowe. Analizę wykonano dla grup gospodarstw według typów rolniczych oraz klas wielkości ekonomicznej.

2.1. Wyniki Standardowe według typów rolniczych

2.1.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według typów rolniczych

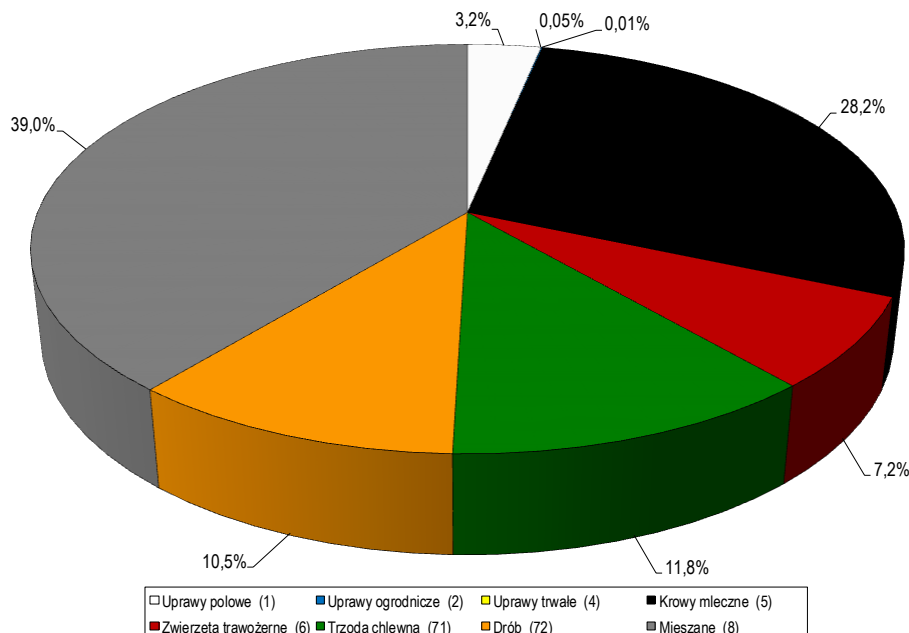
Największy obszar użytków rolnych z pola obserwacji znajdował się w posiadaniu gospodarstw specjalizujących się w uprawach polowych oraz gospodarstw mieszanych (odpowiednio 46,1% i 30,9%), a najmniejszy w gospodarstwach specjalizujących się w chowie drobiu (0,6%) oraz uprawach ogrodniczych (0,8%) (patrz: Wykres 2.1-1).

Wykres 2.1-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN wg typów rolniczych

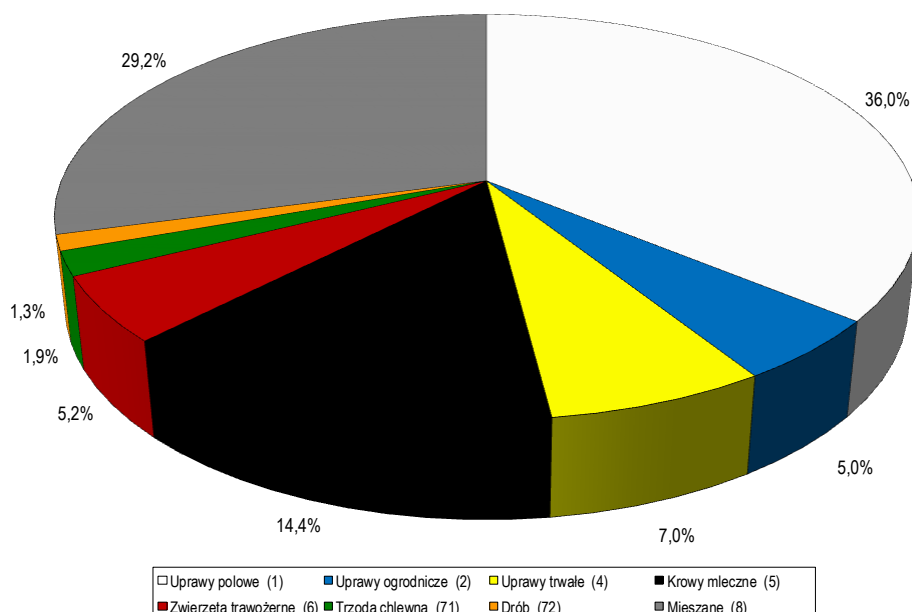
W gospodarstwach mieszanych znajdowało się 39% pogłowia zwierząt wyrażonych w jednostkach przeliczeniowych LU (patrz: Wykres 2.1-2).

Wykres 2.1-2 Pogłowia zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN wg typów rolniczych (w jednostkach przeliczeniowych LU)

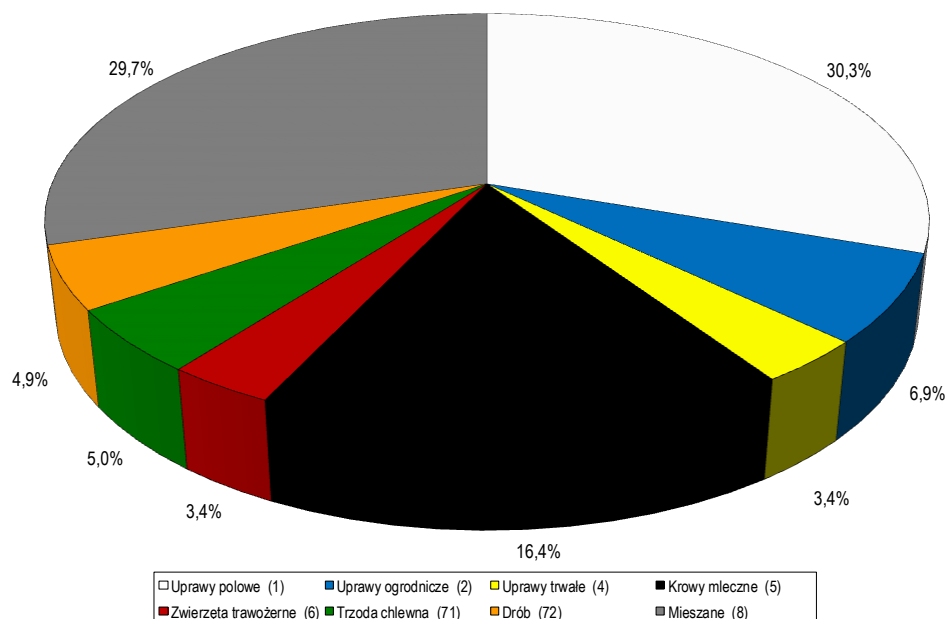
Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych angażowały 36% nakładów pracy ogółem wyrażonych liczbą osób pełnozatrudnionych (patrz: Wykres 2.1-3). Znaczne nakłady pracy angażowane są również w gospodarstwach mieszanych oraz z bydłem.

Wykres 2.1-3 Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN wg typów rolniczych (w osobach przeliczeniowych - AWU)

Standardową Produkcję⁷ pola obserwacji Polskiego FADN tworzą praktycznie gospodarstwa należące do trzech typów: specjalizujących się w uprawach polowych, mieszane oraz zajmujące się chowem krów mlecznych: 30,3%; 29,7%; 16,4%. Pozostałe typy łącznie osiągnęły ponad 23% Standardowej Produkcji gospodarstw z pola obserwacji Polskiego FADN (patrz: Wykres 2.1-4).

Wykres 2.1-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN wg typów rolniczych

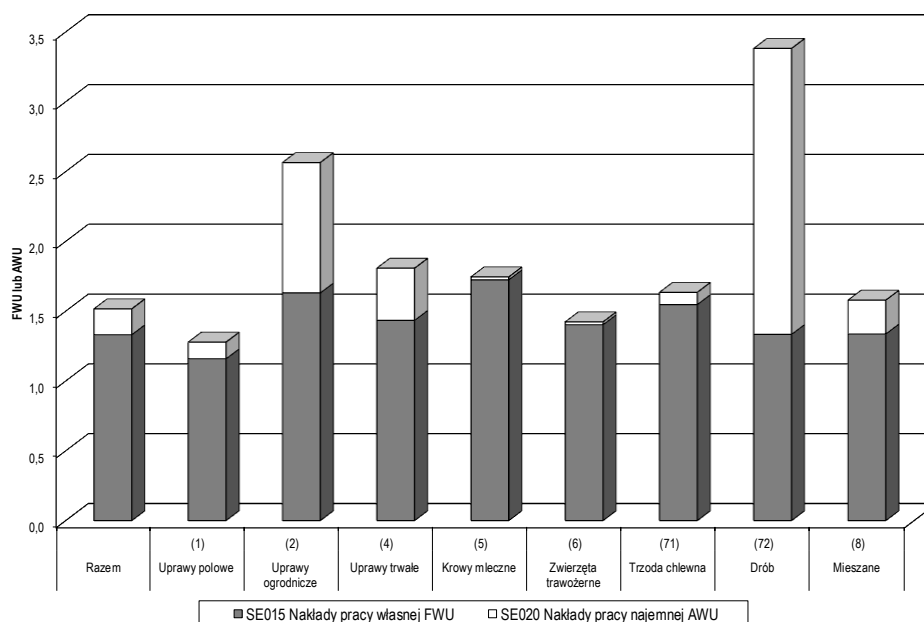

⁷ Standardową Produkcję należy rozumieć jako potencjalnie możliwą do wytworzenia wartość produkcji w przeciętnych warunkach przyrodniczo-ekonomicznych w danym regionie. Należy nadmienić, iż rolnicy lepiej zarządzający gospodarstwem, dysponujący lepszymi glebami itp., z reguły uzyskują wyższą wartość produkcji rolniczej (SE135+SE206) obliczonej na podstawie danych z rzeczywistej działalności, niż obliczonej na podstawie średnich współczynników SO.

2.1.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według typów rolniczych

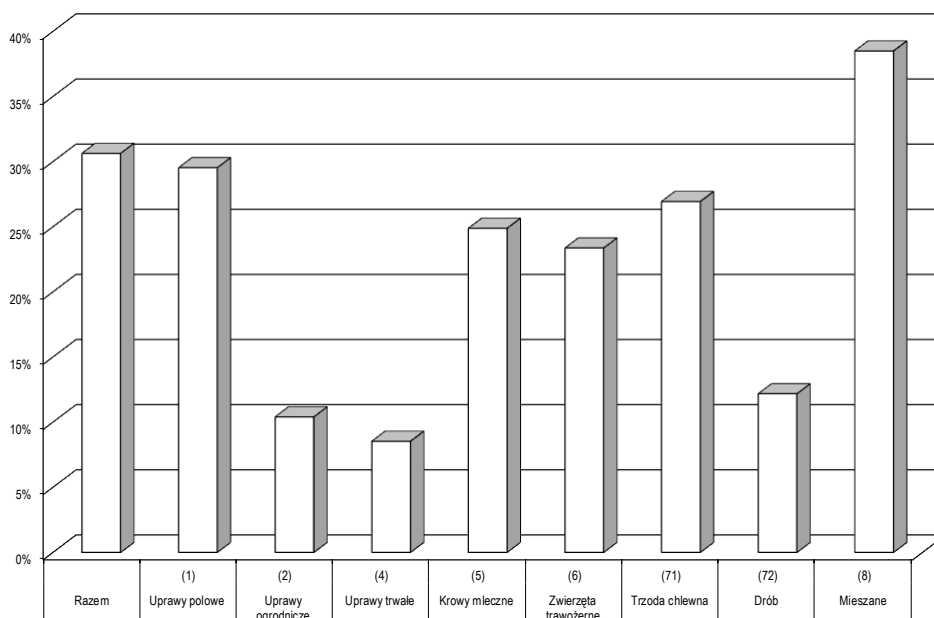
Największymi nakładami pracy wyrażonymi liczbą osób pełnozatrudnionych charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu oraz uprawach ogrodniczych. Wynosiły one odpowiednio: 3,4 i 2,6 AWU. W tych gospodarstwach praca najemna stanowiła również najwyższy udział w nakładach pracy (odpowiednio: 60%, 36%). W pozostałych typach rolniczych udział pracy najemnej zawierał się w przedziale od 1 do 20%. Nakłady pracy własnej w przeliczeniu na gospodarstwo w większości typów rolniczych wahały się od 1,3 do 1,7 jednostki przeliczeniowej pracy własnej (FWU), były znacząco wyższe tylko w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie krów mlecznych (ponad 1,7 FWU) (patrz: Wykres 2.1-5). Należy zauważyć, że gospodarstwa z bydłem miały wyraźnie „rodzinny” charakter – praktycznie nie korzystały z pracy najemnej.

Wykres 2.1-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo wg typów rolniczych

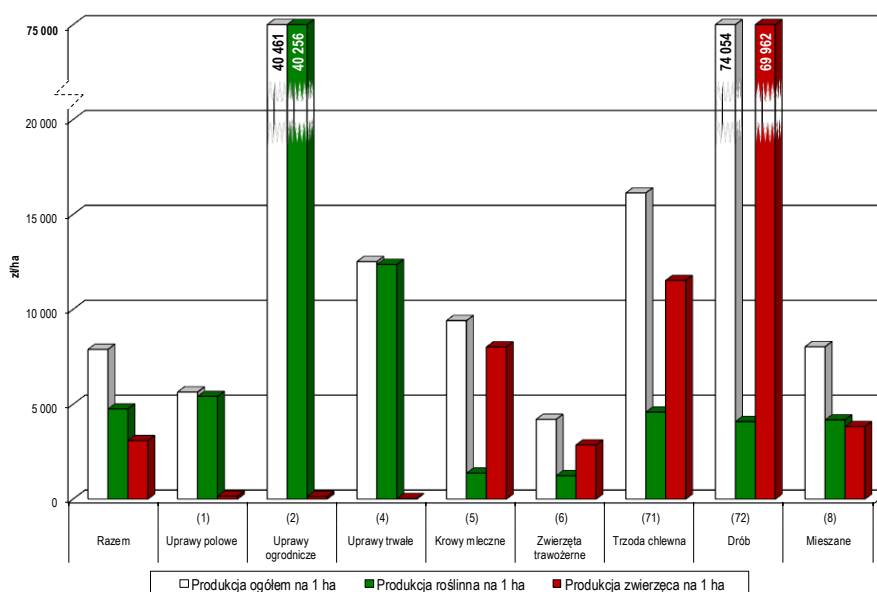
Spośród analizowanych typów rolniczych najwięcej ziemi dodzierżawiały gospodarstwa mieszane – średnio 9,5 ha. Stanowiło to 38,4% powierzchni użytków rolnych ogółem tych gospodarstw. Natomiast najmniej ziemi (średnio 0,7 ha) dodzierżawiały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych i trwałych (patrz: Wykres 2.1-6). Prawdopodobnie ta jest zdeterminowana technologią produkcji właściwą dla tych typów rolniczych: w gospodarstwach ogrodniczych uprawa odbywa się pod osłonami, a w przypadku upraw trwałych – w sadach i plantacjach. Inwestycje związane z tymi kierunkami produkcji charakteryzują się długim okresem zwrotu i zakładanie ich na gruntach dodzierżawionych obarczone jest dodatkową niepewnością. Pod względem udziału gruntów dodzierżawionych wyróżniały się gospodarstwa polowe i mieszane, w których udział ten wynosił odpowiednio 29,5 i 38,4%.

Wykres 2.1-6 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa wg typów rolniczych**

Najwyższą produktywnością ziemi, spośród typów roślinnych, charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (47 570 zł/ha), co związane jest z tym, że znaczna część produkcji realizowana jest pod osłonami, co przekłada się na wysoką wartość produkcji. (patrz: Wykres 2.1-7). Dość wysoka produktywność ziemi obserwowana jest również w gospodarstwach drobiowych, w których produkcja w praktyce oderwana jest od ziemi. Niższą produktywnością ogółem niż przeciętną osiągnęły gospodarstwa mieszane, z produkcją połową, a także gospodarstwa ze zwierzętami trawożernymi.

Wykres 2.1-7 Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych

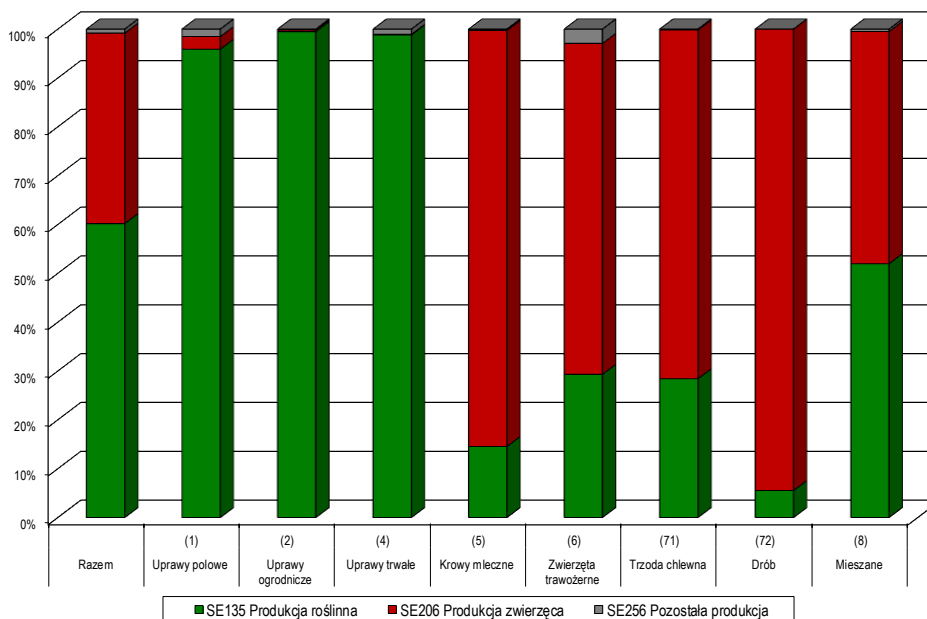

Gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych, ogrodniczych i polowych praktycznie całą swoją produkcję wytworzyły w ramach działalności roślinnej (ponad 95%), osiągając przez to bardzo wysoki poziom specjalizacji.

Udział produkcji zwierzęcej w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt w zależności od typu rolniczego wahał się od 68% (zwierzęta trawożerne, typ 6) do 94% (drób, typ 72). Niższy udział produkcji zwierzęcej w typie 6 związany jest z produkcją pasz, zużywanych następnie do żywienia zwierząt.

Udział pozostałej produkcji⁸ w produkcji ogółem zawierał się w przedziale od 0,1 do 2,9%. Najmniejszym udziałem tej produkcji charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie drobiu, w uprawach ogrodniczych, w chowie trzody chlewnej oraz krów mlecznych (od 0,1% do 0,3%). Podsumowując, pozostała produkcja miała marginalny udział w większości gospodarstw (patrz: Wykres 2.1-8).

Wykres 2.1-8 Struktura produkcji ogółem wg typów rolniczych

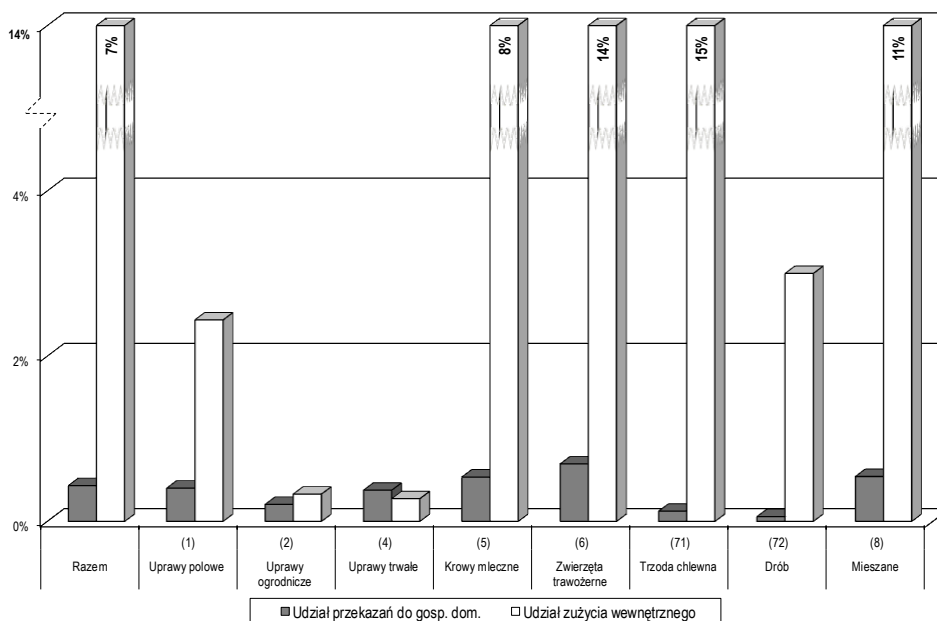
⁸ Wartość pozostałej produkcji (SE256) obejmuje: czynsz za wydzierżawioną ziemię w stanie gotowym do siewu, przychody z okazjonalnego przekazania powierzchni paszowej, produkty z lasu, świadczenie usług, wynajem sprzętu, odsetki od aktywów obrotowych niezbędnych do bieżącego funkcjonowania gospodarstwa rolnego, przychody z agroturystyki, przychody dotyczące wcześniejszych lat obrotowych, pozostałe produkty i przychody.

Niski udział zużycia wewnętrznego (czyli wykorzystanie potencjalnie towarowych produktów rolnych w działalności gospodarstwa rolnego) odnotowano w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych i w uprawach ogrodniczych (0,3%). Wynika to z ograniczonych możliwości wykorzystania specyficznego asortymentu produktów tych gospodarstw oraz z powszechnego stosowania kwalifikowanego materiału siewnego z zakupu, zamiast nasion i sadzonek własnych. W przypadku gospodarstw, w których występowały zwierzęta (typy 5, 6, 71, 72, 8) udział zużycia wewnętrznego wahał się od 3,0 do 14,6% (patrz: Wykres 2.1-9). W tej grupie gospodarstw zużycie wewnętrzne to przede wszystkim pasze dla zwierząt wyprodukowane w gospodarstwie.

W większości typów specjalistycznych przekazania wytworzonych produktów do gospodarstwa domowego osiągnęły bardzo niski poziom (od 0,1 do 0,7%). Nieco większe przekazania odnotowano w gospodarstwach mieszanych oraz wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych (poniżej 0,7%).

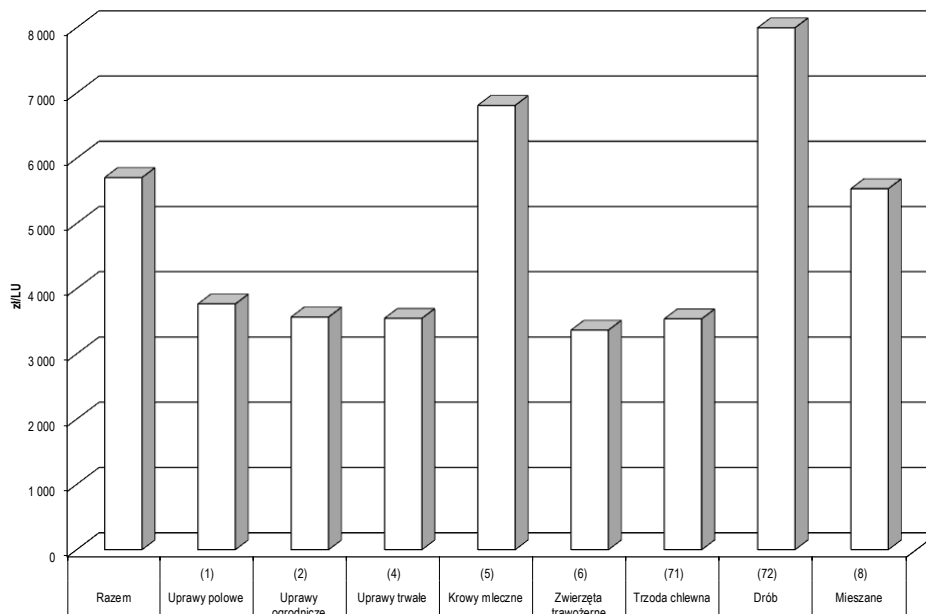
Wysoki poziom zużycia wewnętrznego oraz przekazania produktów rolnych do gospodarstwa domowego miał silny związek z rodzajem wytwarzanych produktów roślinnych i zwierzęcych w poszczególnych typach gospodarstw.

Wykres 2.1-9 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem wg typów rolniczych**

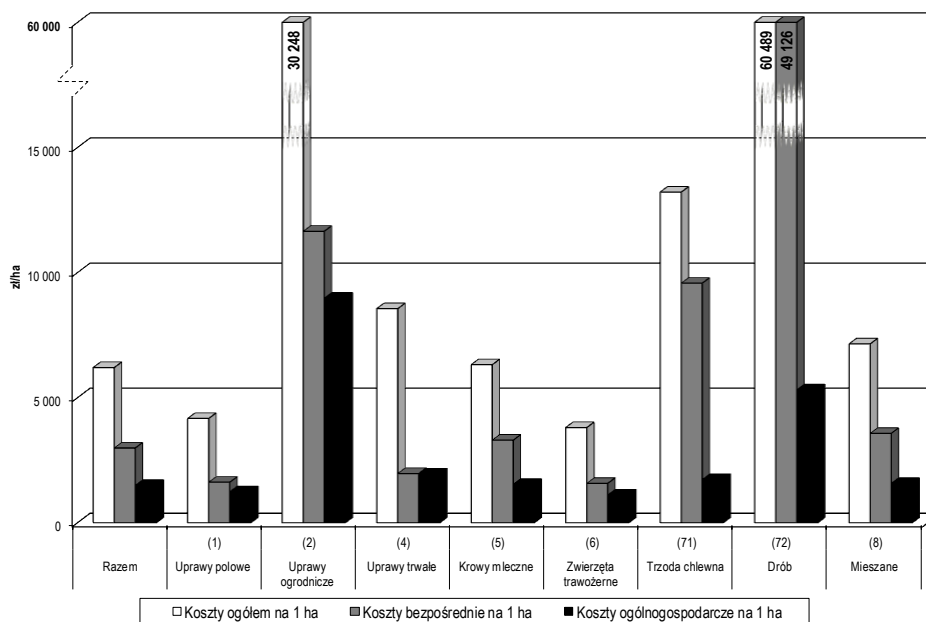

Wartość produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU związana jest ze specyfiką poszczególnych typów rolniczych (Wykres 2.1-10). W gospodarstwach z dużym udziałem produkcji zwierzęcej (typy 5 - 8) najwyższą produktywnością charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie drobiu (7 998 zł/LU), a najniższą w chowie zwierząt trawożernych (3 346 zł/LU), upraw trwałych (3 545 zł/LU), upraw ogrodniczych (3 566 zł/LU), w chowie trzody chlewnej (3 537 zł/LU) oraz upraw polowych (3 765 zł/LU).

Wykres 2.1-10 Produkcja zwierzęca na 1 LU wg typów rolniczych

Wykres 2.1-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych

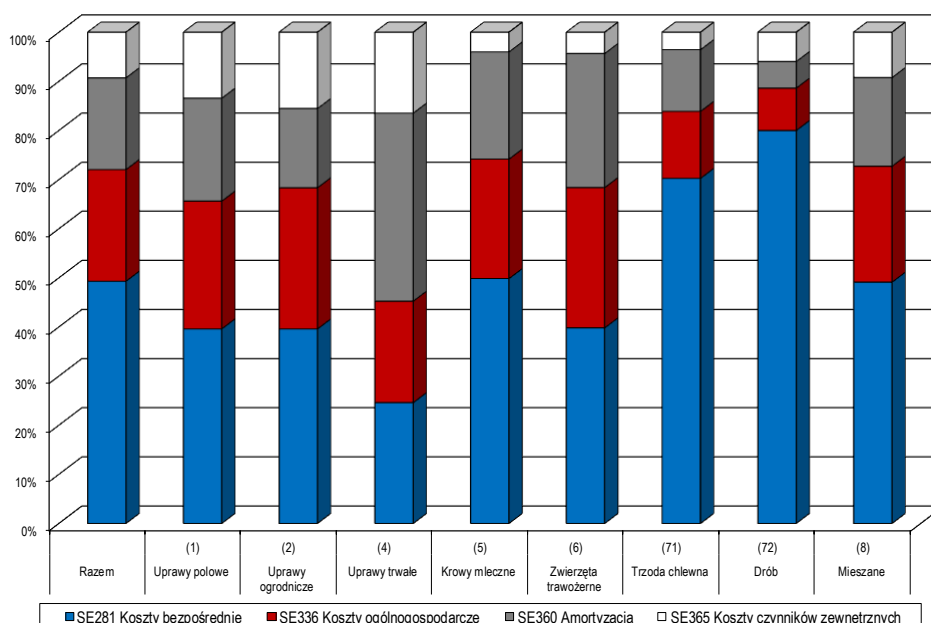

Intensywność produkcji mierzona wartością kosztów w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych koresponduje z produktywnością ziemi (patrz: Wykres 2.1-11). Poziom kosztów produkcji w gospodarstwach nastawionych na chów drobiu i specjalizujących się w uprawach ogrodniczych był wielokrotnie wyższy (od 2 do ok. 16 razy) niż w pozostałych typach rolniczych gospodarstw. Wyższą intensywnością produkcji charakteryzowały się także gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie trzody chlewnej oraz w uprawach trwałych. Najniższe koszty na 1 ha użytków rolnych ponosiły gospodarstwa nastawione na chów zwierząt trawożernych (3,8 tys./ha) oraz specjalizujących się w uprawach polowych (4 tys./ha).

W gospodarstwach nastawionych na chów drobiu, trzody chlewnej, krów mlecznych oraz w gospodarstwach mieszanych udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem wahał się od 50 do 81%. Najwyższy udział tych kosztów był w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie drobiu (81%), a najniższy w gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe (23%). Wysokie koszty bezpośrednie w gospodarstwach zajmujących się tuczem trzody chlewnej i drobiu wiązały się z żywieniem paszami pełnoporcjowymi wysokiej jakości.

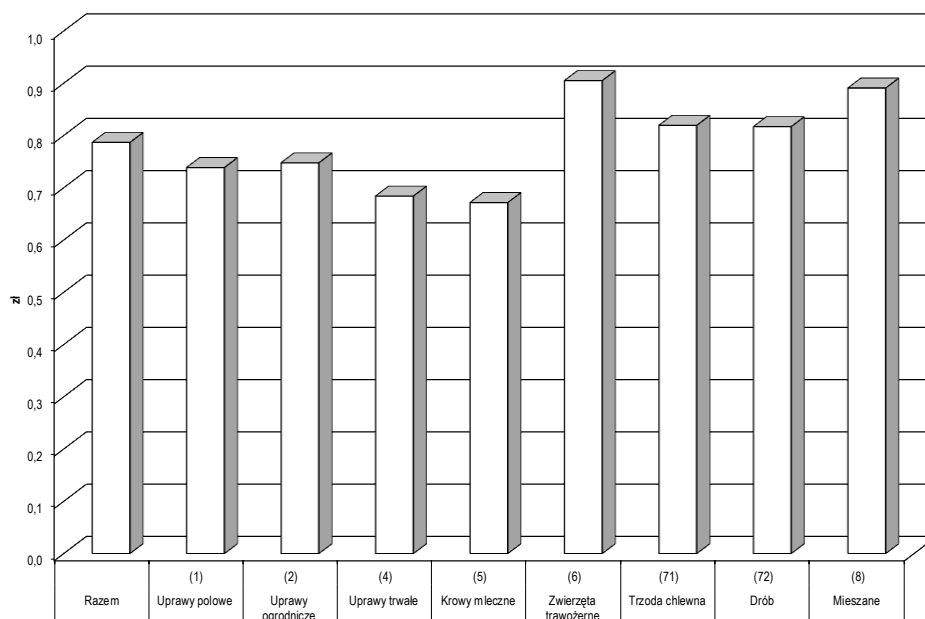
Udział kosztów amortyzacji był najwyższy w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych 37% (nasadzenia w sadach i plantacjach), a kosztów ogólnogospodarczych w gospodarstwach specjalizujących w chowie zwierząt trawożernych (29,1%), w uprawach polowych oraz ogrodniczych (29,7%). Wysokie koszty ogólnogospodarcze w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych wynikały z wartości kosztów opatu i energii elektrycznej wykorzystywanej do ogrzewania i oświetlania szklarni. Wysokim udziałem kosztów czynników zewnętrznych charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji ogrodniczej i sadowniczej (typy: 2 i 4), średnim poziomem mieszane i polowe a najniższym gospodarstwa nastawione na chów zwierząt (patrz: Wykres 2.1-12).

Wykres 2.1-12 Struktura kosztów ogółem wg typów rolniczych

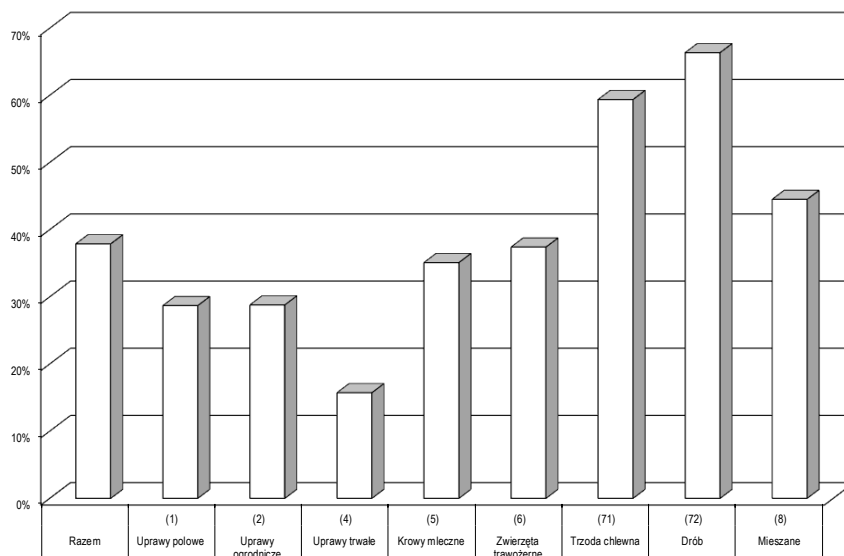

Efektywność produkcji (bez dopłat) charakteryzuje koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem (patrz: Wykres 2.1-13). W roku 2021 bardzo niską efektywnością charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych i mieszanych. Koszty produkcji w tych gospodarstwach były na podobnym poziomie i wyniosły ok. 0,9 zł na jednostkę wartości produkcji w cenach rynkowych (bez dopłat). Najkorzystniejszą relację kosztów do produkcji osiągnęły gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie krów mlecznych (0,7 zł).

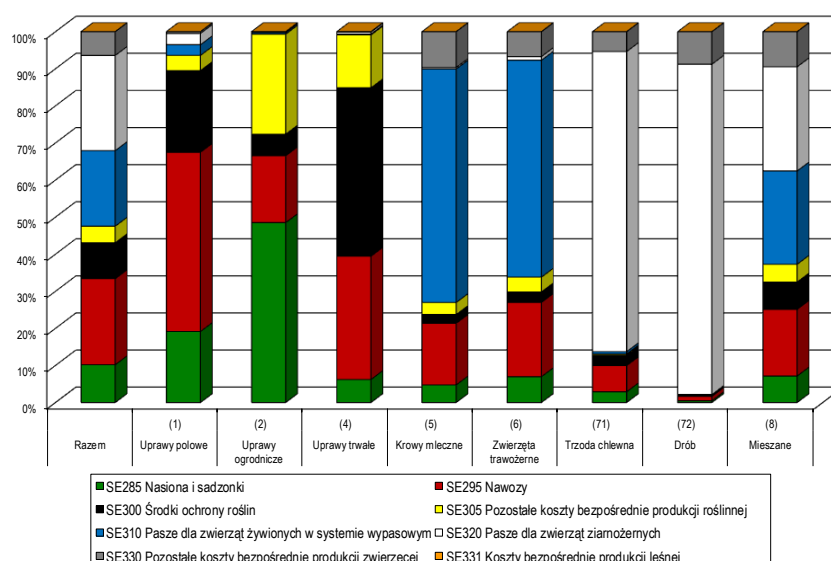
Wykres 2.1-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem wg typów rolniczych

Koszty bezpośrednie w gospodarstwach specjalizujących się w chowie trzody chlewnej stanowiły 59% wartości produkcji, a w gospodarstwach z drobiem 66%. W typach 1, 2, 5, 6 oraz 8, koszty te stanowiły od 29 do 44% wartości produkcji. Natomiast w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach trwałych udział ten wyniósł 16% wartości produkcji (patrz: Wykres 2.1-14).

Wykres 2.1-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem wg typów rolniczych

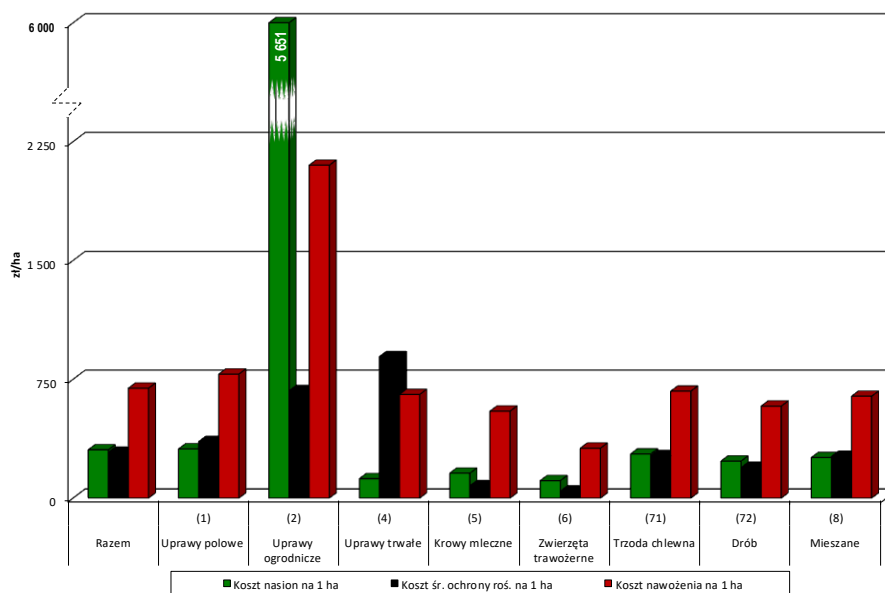
W gospodarstwach nastawionych na produkcję zwierzęcą (typ 5, 6, 71, 72) podstawowym składnikiem kosztów bezpośrednich były pasze. Natomiast w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach polowych, a przede wszystkim w gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe środki ochrony roślin i nawozy oraz pozostałe koszty produkcji roślinnej. W gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych znaczną część kosztów bezpośrednich (48%) stanowiły nasiona i sadzonki, pozostałe koszty do produkcji roślinnej (27%) oraz nawozy (18%) (patrz: Wykres 2.1-15). Do pozostałych kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej zaliczane są m.in. opakowania jednorazowe, sznurek do wspierania pędów, podłoża dla grzybów i roślin szklarniowych, komponenty i materiały do przerobu uszlachetniającego. W gospodarstwach ogrodniczych (a w szczególności nastawionych na uprawę grzybów), to właśnie koszt podłoża był głównym kosztem bezpośrednim.

Wykres 2.1-15 Struktura kosztów bezpośrednich wg typów rolniczych

Poszczególne typy rolnicze gospodarstw znacznie różniły się poziomem nawożenia i zużycia nasion oraz zużycia środków ochrony roślin (patrz: Wykres 2.1-16). Koszty zużycia nasion na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych były 18 razy wyższe niż przeciętnie w całej zbiorowości. Natomiast koszty nawożenia w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych były najwyższe i charakteryzowały się 3-krotnie wyższym poziomem kosztów niż przeciętnie w całej zbiorowości gospodarstw. Najniższym poziomem kosztów nawożenia oraz kosztem zużycia nasion charakteryzowały się gospodarstwa nastawione na chów zwierząt trawożernych (typ 6).

Najwyższy poziom kosztów środków ochrony roślin zaobserwowano w gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe (892 zł/ha) oraz uprawy ogrodnicze (678 zł/ha). Specyfiką gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach trwałych było to, że inaczej niż w pozostałych typach rolniczych, koszty środków ochrony roślin znacznie przewyższały koszty nawożenia mineralnego. Koszty środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych najniższe były w gospodarstwach utrzymujących zwierzęta, a zwłaszcza bydło (44 oraz 78 zł/ha). Było to niewątpliwie związane z większym udziałem powierzchni paszowej (w tym łąk i pastwisk) powyżej 63% w strukturze użytków rolnych z natury wymagających mniej intensywnego stosowania środków ochrony roślin.

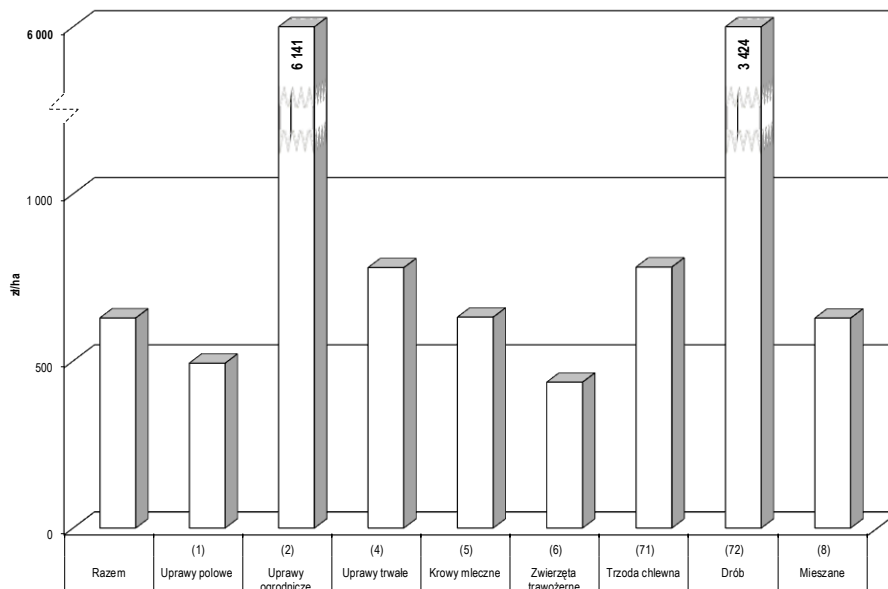
Wykres 2.1-16 Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych

Nawiązując do poprzednich rozważań, podobnie koszty energii i paliw przeliczonych na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach ogrodniczych były wielokrotnie (od 2 do ponad 14 razy) wyższe niż w pozostałych typach rolniczych. Ma to związek z wytwarzaniem produkcji pod osłonami, zwłaszcza ogrzewanymi (patrz: Wykres 2.1-17). Drugim typem gospodarstw, który charakteryzuje wysokie zużycie energii elektrycznej i paliw są gospodarstwa nastawione

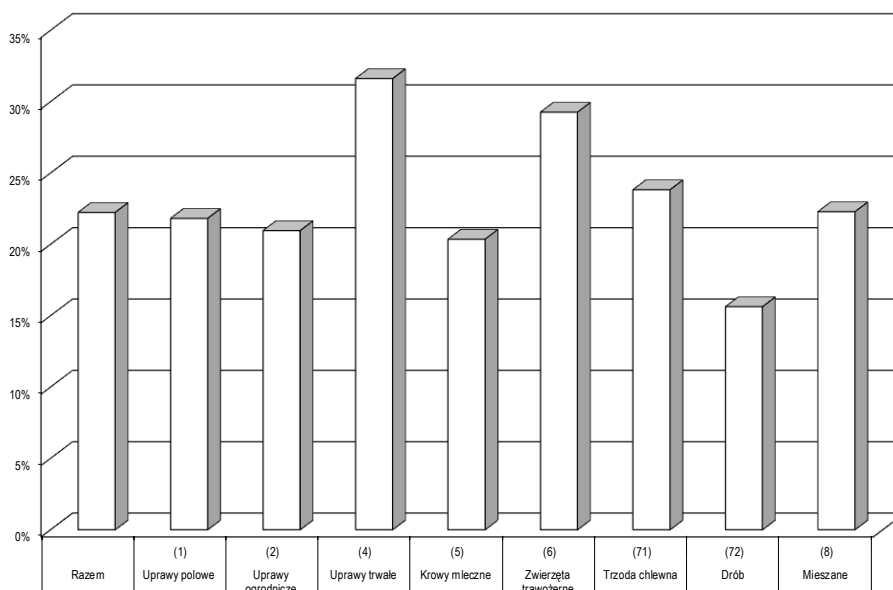
na chów drobiu. Należy zwrócić uwagę, że zgodnie z metodyką FADN koszty energii i paliw zaliczane są do kosztów ogólnogospodarczych.

Wykres 2.1-17 Koszty energii elektrycznej i paliw 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych

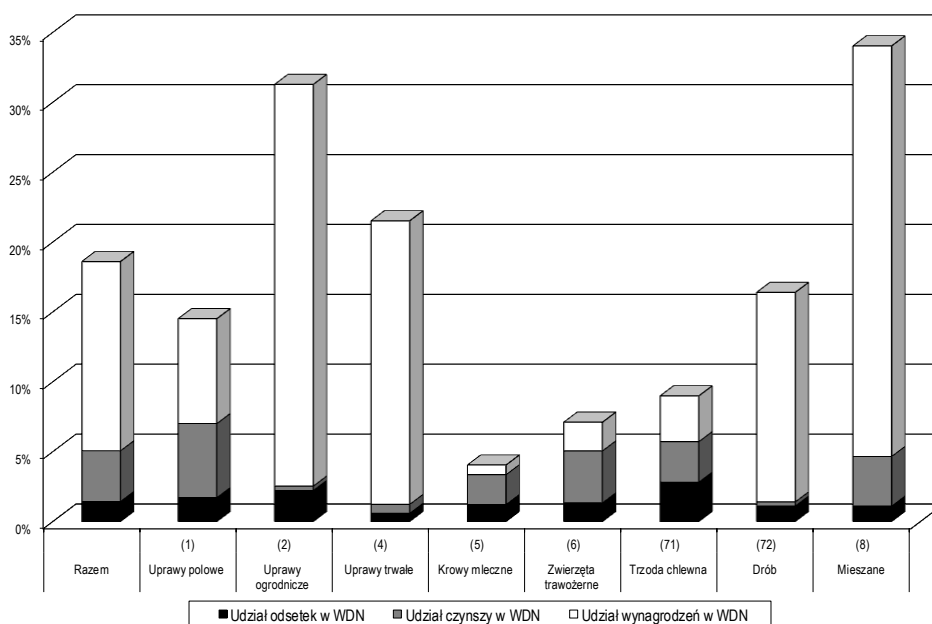
Przeciętny udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wyniósł ponad 22%. Szczególnie wysoką wartość tego wskaźnika odnotowano w gospodarstwach wyspecjalizowanych, w uprawach trwałych (32%), w chowie zwierząt trawożernych (29%), w gospodarstwach trzodowych (24%), mieszanych i polowych (22%), a najniższy w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie drobiu (16%). W pozostałych typach gospodarstw udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wyniósł około 20% (patrz: Wykres 2.1-18).

Wykres 2.1-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wg typów rolniczych

Z kolei najwyższy udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto miały gospodarstwa mieszane i specjalizujące się w uprawach ogrodniczych, a najniższy gospodarstwa nastawione na chów krów mlecznych, zwierząt trawożernych oraz trzody chlewnej. Gospodarstwa nastawione na uprawy ogrodnicze i na chów drobiu ponosiły duże obciążenia w związku z najmem siły roboczej (od 30 do ok 66 tys. zł) (patrz: Wykres 2.1-19).

Wykres 2.1-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto wg typów rolniczych

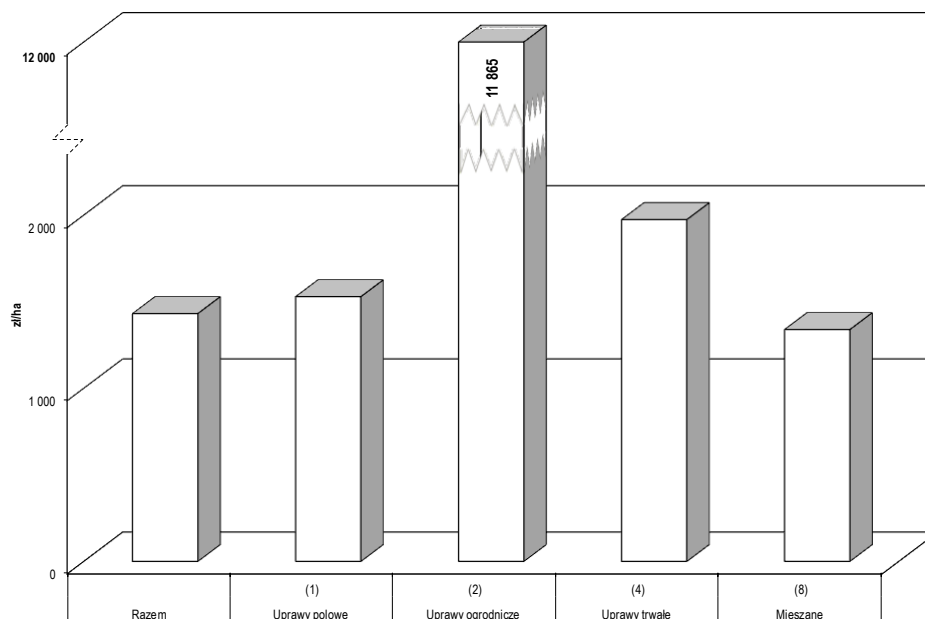

Poszczególne typy rolnicze są bardzo mocno zróżnicowane pod względem poziomu kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (Wykres 2.1-20). Szczególnie wysokie koszty poniosły gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (11,8 tys. zł/ha). Jest to przede wszystkim skutek tego, że intensywna produkcja w tych gospodarstwach realizowana jest na stosunkowo niewielkich powierzchniach pod osłonami. Zróżnicowanie poziomu tych kosztów w pozostałych typach, gdzie dominująca jest produkcja roślinna wahało się od 1,3 tys. zł/ha w gospodarstwach mieszanych do 1,9 tys. zł/ha w gospodarstwach nastawionych na uprawy trwałe. Poziom kosztów bezpośrednich produkcji roślinnej w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji zwierzęcej (typy: 5, 6, 71 i 72) ma mniejsze znaczenie. Ze względu na niewielką skalę produkcji roślinnej w tych gospodarstwach, pominięto je na wykresie.

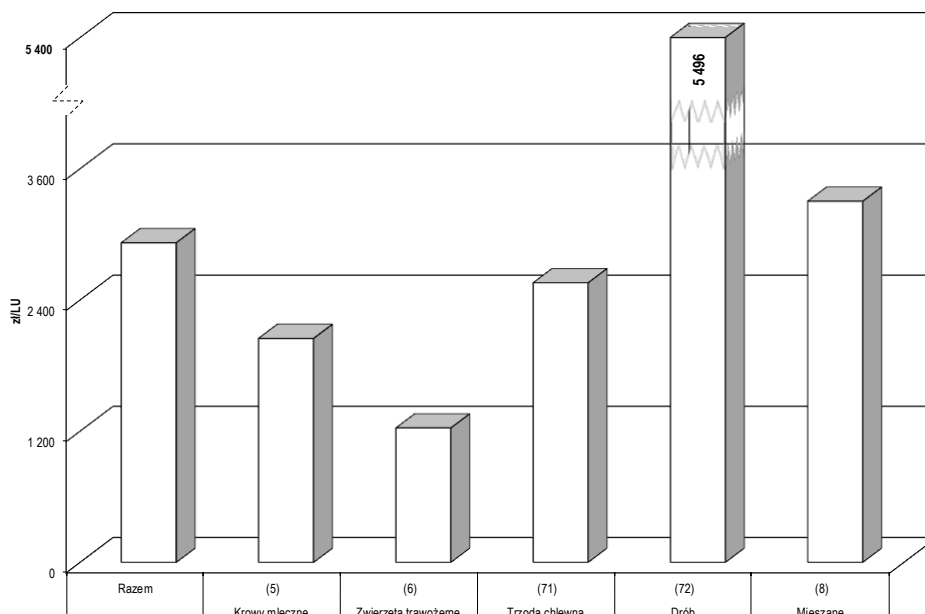
Poziom kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej w przeliczeniu na 1 LU był powiązany z gatunkiem zwierząt dominujących w danym typie rolniczym (Wykres 2.1-21). Najniższą kosztocłonnością w tym ujęciu charakteryzowały się gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt trawożernych (1,2 tys. zł/LU), a najwyższą gospodarstwa nastawione na chów drobiu (ponad 5,5 tys. zł/LU). Jest to związane ze sposobem pozyskiwania pasz oraz technologią żywienia. W chowie drobiu stosowane są głównie pasze treściwe z zakupu.

W gospodarstwach mieszanych, utrzymujących zarówno zwierzęta ziarno- jak i trawożerne, poziom kosztów bezpośrednich zbliżony jest do przeciętnego w całej zbiorowości gospodarstw. Poziom kosztów bezpośrednich produkcji zwierzęcej w gospodarstwach wyspecjalizowanych w produkcji roślinnej (typy: 1, 2 i 4) ma mniejsze znaczenie. Ze względu na niewielką skalę produkcji zwierzęcej w tych gospodarstwach, pominięto je na wykresie.

Wykres 2.1-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha wg typów rolniczych

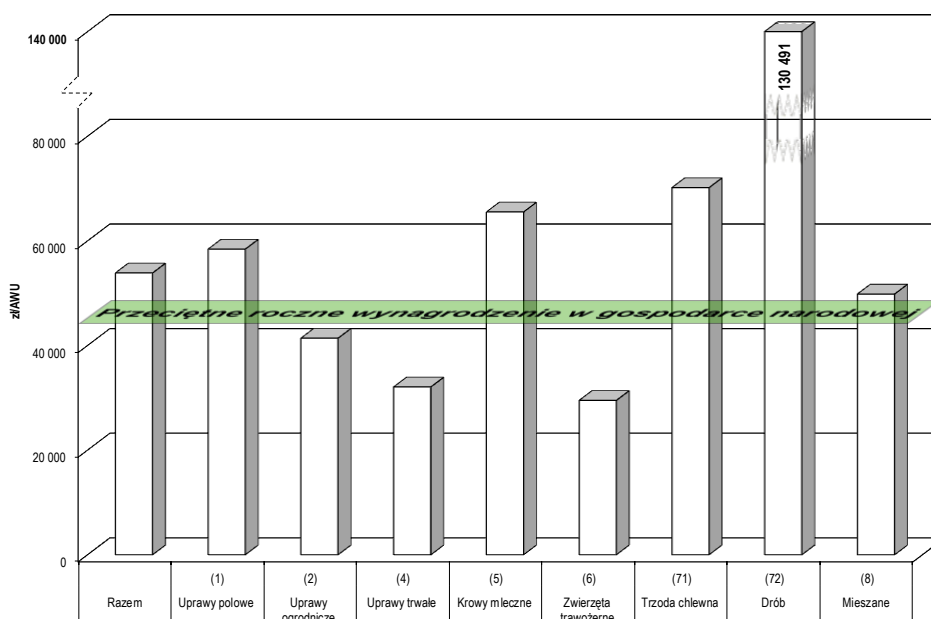

Wykres 2.1-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU wg typów rolniczych

Wartość dodana netto⁹ na osobę pełnozatrudnioną w 2021 roku była najwyższa w gospodarstwach z produkcją drobiu (130,5 tys. zł/AWU). W przypadku gospodarstw mieszanych, wyspecjalizowanych w uprawach polowych chowie krów mlecznych oraz trzody chlewnej jej wartość kształtowała się powyżej przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej¹⁰ (od 49,8 tys. zł/AWU do 70 tys. zł/AWU). W pozostałych gospodarstwach wartość dodana netto w przeliczeniu na AWU kształtowała się poniżej przeciętnego wynagrodzenia netto (patrz: Wykres 2.1-22).

Wykres 2.1-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej wg typów rolniczych

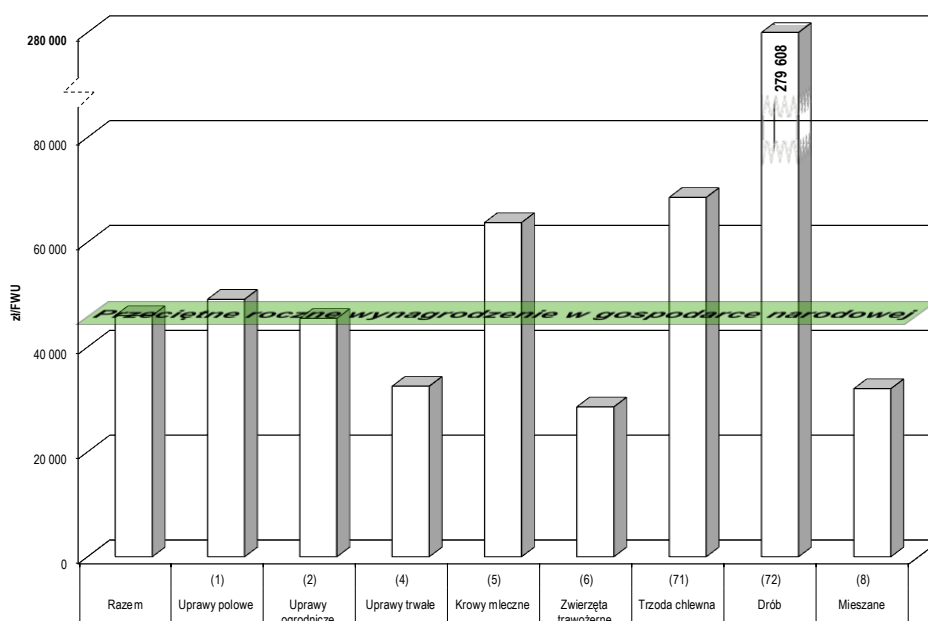

⁹ Wartość dodana netto jest nadwyżką stanowiącą opłatę za zaangażowanie czynników wytwórczych bez względu na to kto jest ich właścicielem. Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za zaangażowanie do działalności gospodarstwa rolnego czynników wytwórczych stanowiących własność rodziny rolniczej.

¹⁰ Przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej = 45 619 zł w 2021 r. Szacunek własny, na podstawie danych GUS.

Na wykresie 2.1-23 przedstawiono dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego (DzRGR) według typów rolniczych w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną. Zestawienie to uwzględnia tylko dane z tych gospodarstw, w których wystąpiły nakłady pracy nieopłaconej. Dla całej zbiorowości analizowanych gospodarstw dochód był niewiele powyżej średniego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. Przy czym w gospodarstwach z produkcją polową (49 tys. zł/FWU), z chowem krów mlecznych (63,7 tys. zł/FWU), trzody chlewnej (68,5 tys. zł/FWU) oraz w szczególności w gospodarstwach nastawionych na chów drobiu (279 tys. zł/FWU) tak przeliczony dochód był wyraźnie wyższy od średniego wynagrodzenia w gospodarce narodowej od 7 do ponad 612%. Poziom dochodu w gospodarstwach z pozostałych typów rolniczych nie przekroczył przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej. Najniższą wartość dochodu zaobserwowano w gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych (28,8 tys. zł/FWU).

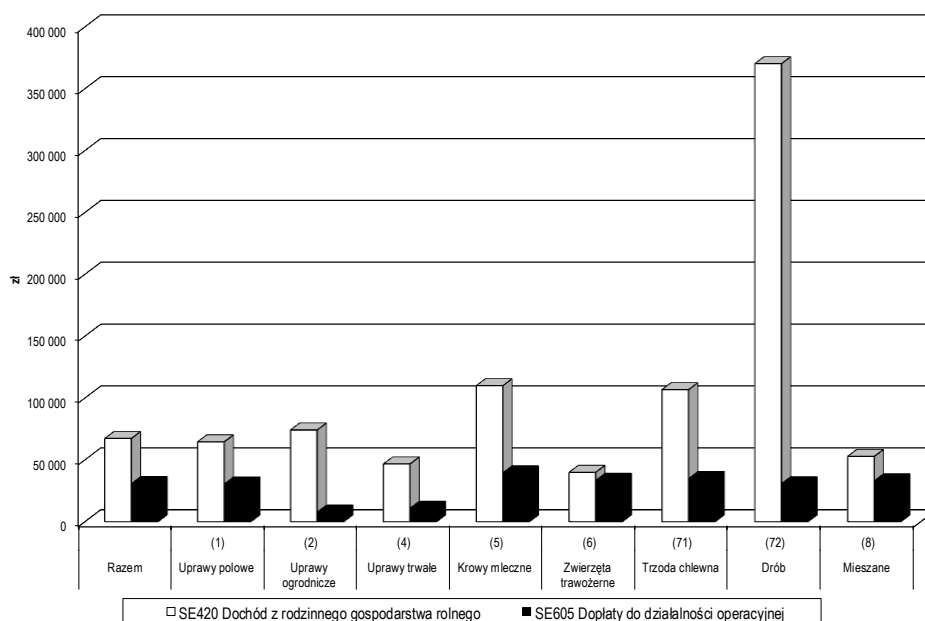
Wykres 2.1-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej wg typów rolniczych

Od momentu wdrożenia pozarynkowego wsparcia dochodów rolników, ważną informacją dotyczącą sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych, jest poziom dotacji przyznanych rolnikowi.

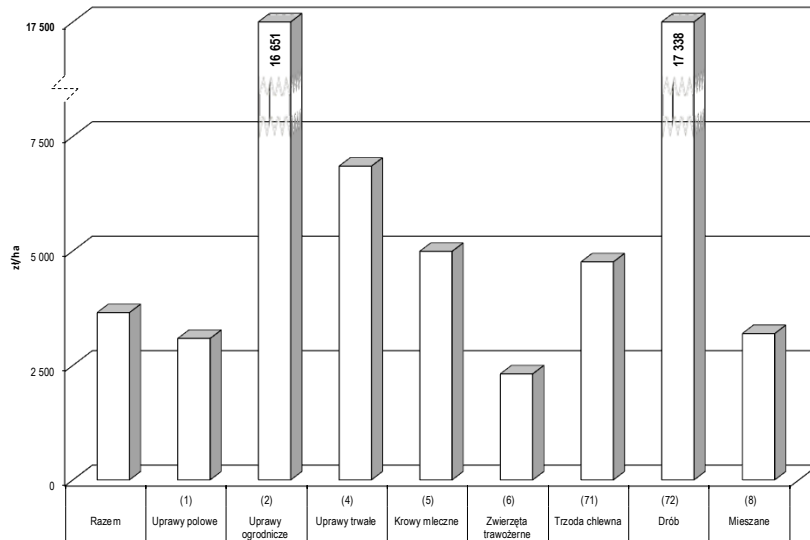
Jak wielką rolę odgrywają dopłaty w kształtowaniu dochodów gospodarstw rolnych można zaobserwować na wykresie poniżej (Wykres 2.1-24). Analizując dane z 2021 należy mieć na uwadze, że 6% gospodarstw zanotowało stratę. W typach uprawy ogrodnicze, trwałe oraz drób rola dopłat jest niewielka i gospodarstwa te mogłyby funkcjonować bez tej formy wsparcia. W przypadku pozostałych gospodarstw dopłaty stanowiły zasadniczy element dochodu, a w niektórych przypadkach (w gospodarstwach ze zwierzętami trawożnymi oraz w mieszanych) stanowiły główne źródło dochodu.

Wykres 2.1-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego wg typów rolniczych

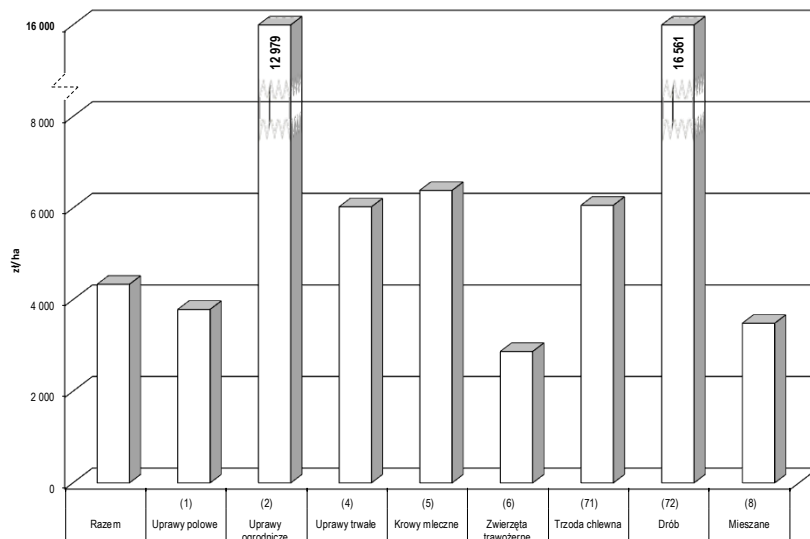

Wartość dodana netto przeliczona na jednostkę użytków rolnych oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przeliczony na jednostkę powierzchni użytków rolnych własnych były najwyższe w gospodarstwach specjalizujących się w uprawach ogrodniczych i w chowie drobiu i w przypadku wartości dodanej netto w przeliczeniu na 1 ha UR wyniosły odpowiednio 16,6 tys. zł/ha oraz 17,3 tys. zł/ha oraz w przypadku dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego również w przeliczeniu na 1 ha UR 12,9 tys zł/ha oraz 16,5 tys. zł/ha. Wynika to z faktu, iż gospodarstwa ogrodnicze osiągały stosunkowo wysokie dochody na gospodarstwo, a posiadane przez nie zasoby użytków rolnych były niewielkie lecz intensywnie użytkowane. W skrajnych przypadkach gospodarstwa takie jak drobiowe, czy też specjalizujące się w uprawie grzybów nie posiadały użytków rolnych. Ponadto, jak już wcześniej wspomniano gospodarstwa ogrodnicze i sadownicze dodzierzawiały ziemię w bardzo znikomym stopniu. Z kolei najniższe wartości tych dwóch wskaźników zaobserwowano w gospodarstwach nastawionych na chów zwierząt trawożnych (patrz: Wykres 2.1-25 i Wykres 2.1-26).

Wykres 2.1-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych wg typów rolniczych

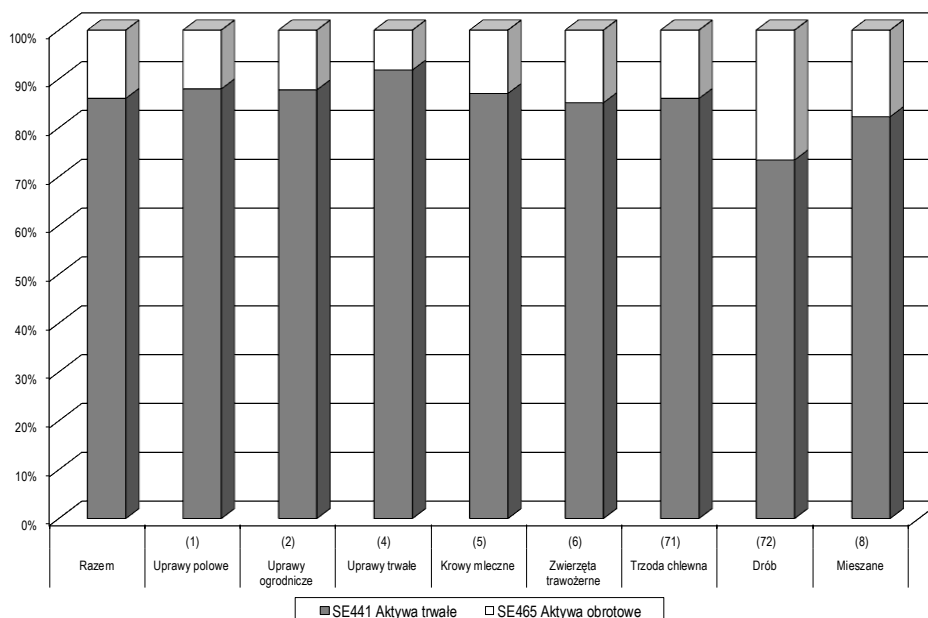

Wykres 2.1-26 Dochód z rodz. gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych wg typów rolniczych

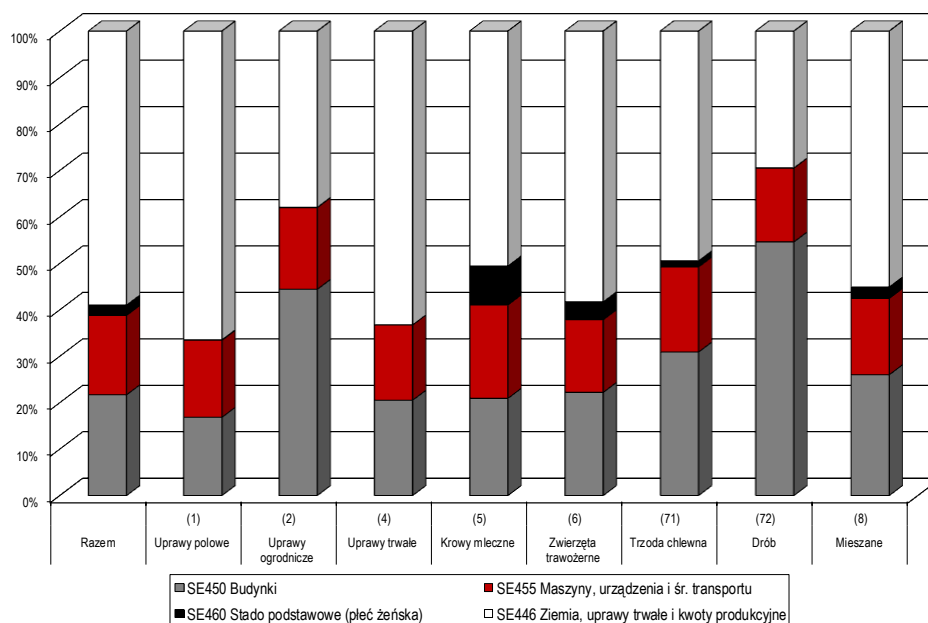
Struktura aktywów jest jednym z czynników, który decyduje o tempie obrotu środków pieniężnych zainwestowanych w gospodarstwie rolnym. Wysoki udział aktywów trwałych znacznie zmniejsza tempo obrotu środków. Polskie gospodarstwa charakteryzowały się bardzo wysokim udziałem majątku trwałego w strukturze aktywów (przeciętnie 86%), a różnice między poszczególnymi typami rolniczymi były niewielkie (patrz: Wykres 2.1-27). Wysoki udział środków trwałych wynika ze specyfiki urzędzenia gospodarstw rolnych, w których istotną rolę odgrywają ziemia, budynki oraz maszyny i środki transportu. Wyraźnie niższym niż przeciętnie udziałem środków trwałych charakteryzowały się gospodarstwa drobiarskie (typ 72) – 73%. W gospodarstwach tych dominowała wysoka wartość stada obrotowego – ponad 285 tys. zł średnio na gospodarstwo (porównaj Wykres 2.1-29).

Wykres 2.1-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych

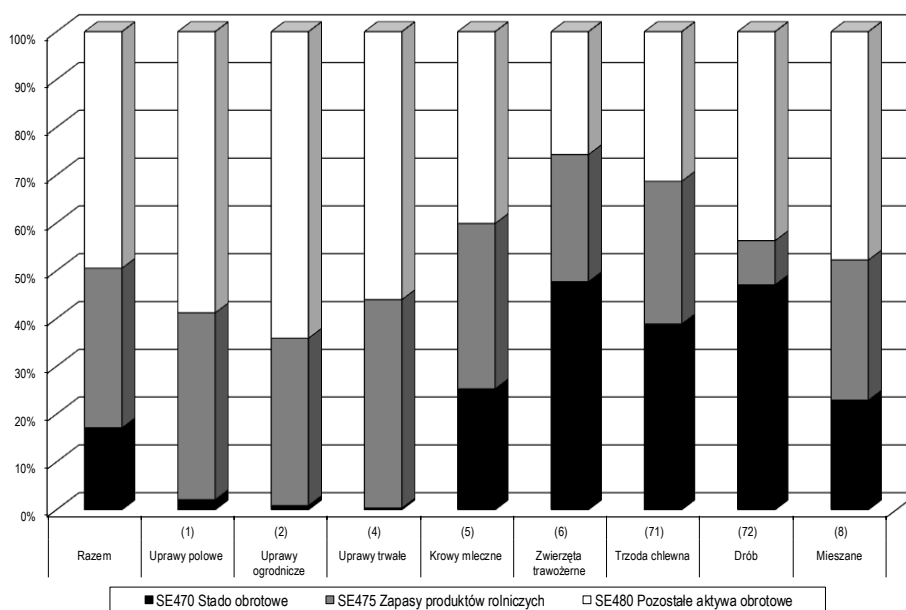
Dominującym składnikiem środków trwałych w większości typów rolniczych (z wyjątkiem gospodarstw wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych i drobiarskich) była ziemia (patrz: Wykres 2.1-28). Drugim składnikiem pod względem udziału w środkach trwałych były budynki (SE450). Największy ich udział zaobserwowano w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych i drobiu (44% i 54%). Udział maszyn, urządzeń i środków transportowych był na dość zbliżonym poziomie we wszystkich typach rolniczych. W gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie bydła znaczną część środków trwałych stanowiła wartość stada podstawowego zwierząt (8%).

Wykres 2.1-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych

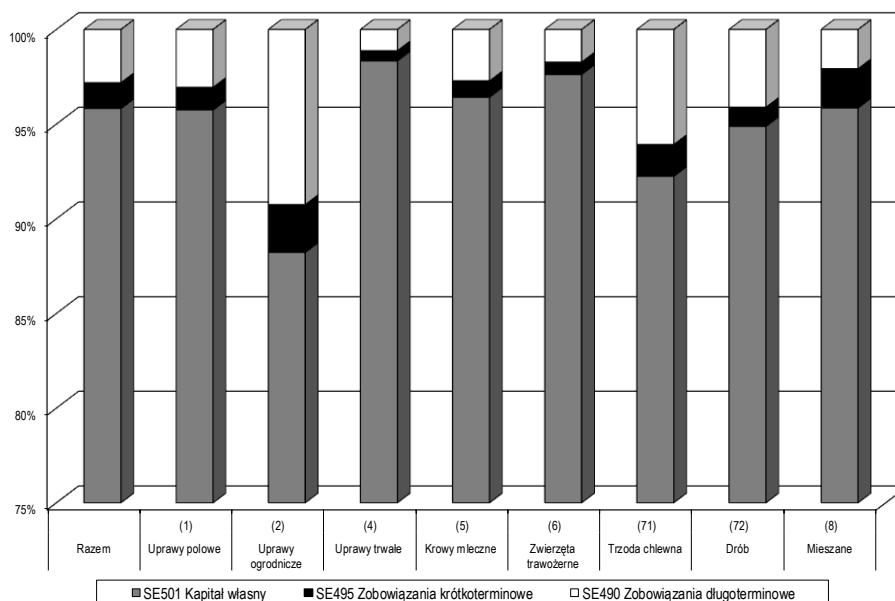
Specyfika produkcji w poszczególnych typach rolniczych miała także decydujący wpływ na strukturę aktywów obrotowych (patrz: Wykres 2.1-29). Większą część aktywów obrotowych gospodarstw nastawionych na uprawy ogrodnicze, polowe i trwałe, głównie sadowniczych, stanowiły zapasy wytworzonych produktów. Stosunkowo niewielką część środków obrotowych w gospodarstwach utrzymujących drób stanowiły zapasy produktów rolniczych, a największy udział zajmowały pozostałe aktywa obrotowe (44%). Z kolei w typach związanych z produkcją zwierzęcą istotny udział stanowią zwierzęta stada obrotowego. Sytuacja ta nie dotyczy typu krowy mleczne, ponieważ krowy tworzące stado zwierząt w tych gospodarstwach należą do stada podstawowego. Warto również zwrócić uwagę na fakt, że w strukturze aktywów obrotowych praktycznie nie występują środki pieniężne. Zgodnie z zasadami ewidencji w Polskim FADN przyjmuje się, że oszczędności stanowią majątek osobisty rolnika i jego rodziny, a w bilansie wykazywana jest deklarowana przez rolników wartość środków pieniężnych niezbędnych do bieżącego prowadzenia gospodarstwa rolnego.

Wykres 2.1-29 **Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych**

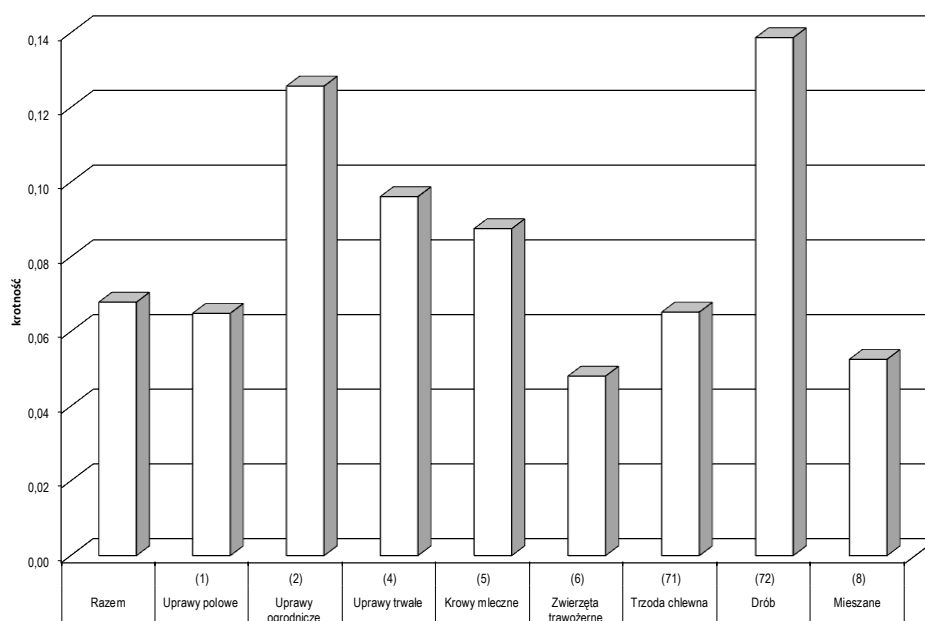
Aktywa gospodarstw finansowane były głównie kapitałem własnym (patrz: Wykres 2.1-30). Gospodarstwa charakteryzowały się więc wysoką autonomią finansowania majątku. Wyższy niż przeciętnie poziom zadłużenia zaobserwowano w gospodarstwach wyspecjalizowanych w uprawach ogrodniczych, z chowem drobiu i trzody chlewnej (5 - 12%). Najmniej zadłużone były gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych. W zobowiązaniach ciężących na gospodarstwach we wszystkich typach rolniczych dominowało zadłużenie długoterminowe, którego średni udział wyniósł 67%. Wysoki udział zadłużenia długoterminowego wskazywał na to, że zadłużenie gospodarstw związane było głównie z inwestycjami.

Wykres 2.1-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych wg typów rolniczych

Przepływy pieniężne (2)¹¹ przedstawiają nadwyżkę finansową, która po sfinansowaniu kosztów działalności operacyjnej, inwestycyjnej i spłacie zadłużenia, pozostaje do dyspozycji właścicieli gospodarstwa na realizację ich potrzeb bytowych oraz na zgromadzenie oszczędności gospodarstw rolnych niezbędnych do sfinansowania w przyszłości inwestycji odtworzeniowych i rozwojowych (Wykres 2.1-31). Relacja przepływów pieniężnych (2) do wartości aktywów ogółem odpowiada wielkości zwrotu ze środków ulokowanych w składnikach majątku gospodarstwa. Najwyższym poziomem zwrotu charakteryzowały się gospodarstwa drobiarskie (0,14) oraz wyspecjalizowane w uprawach ogrodniczych (0,13), a najniższym gospodarstwa z chowem zwierząt trawożernych i mieszane (około 0,05). Niższy zwrot od przeciętnego osiągnęły gospodarstwa polowe, ze zwierzętami trawożnymi oraz mieszane. Można więc stwierdzić, że rolnicy prowadzący gospodarstwa wyspecjalizowane w produkcji drobiu i ogrodniczej uzyskali szybszy zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, niż prowadzący pozostałe gospodarstwa rolne.

Wykres 2.1-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem wg typów rolniczych

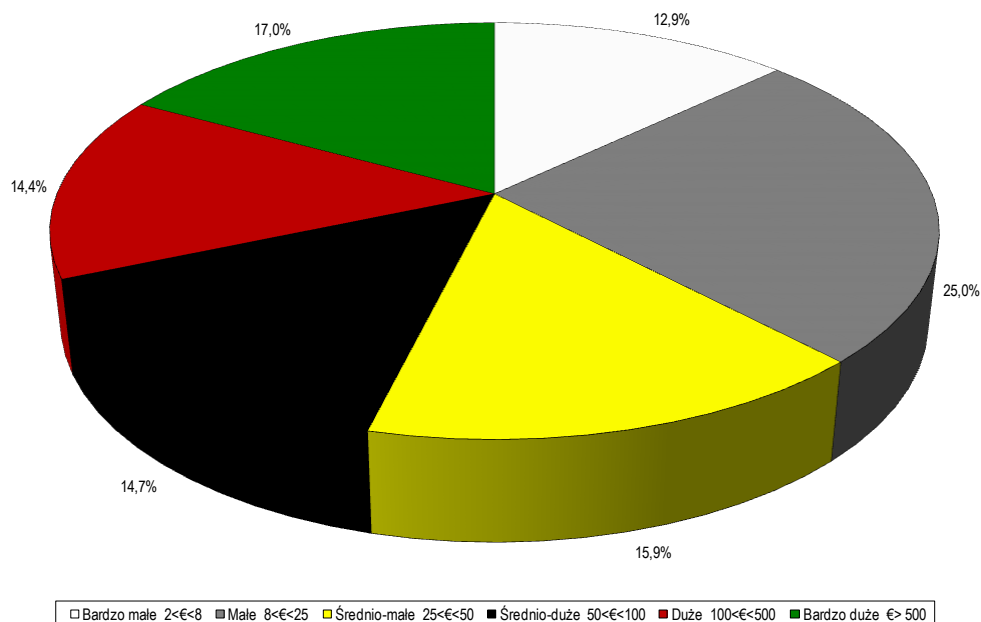
¹¹ Przepływ pieniężny (2) (SE530) -ukazuje zdolność gospodarstwa rolnego do samofinansowania swojej działalności i tworzenia oszczędności. Przepływ pieniężny (2) obliczany jest w następujący sposób: Przepływ pieniężny (1) + sprzedaż środków trwałych - zakupy i inwestycje w środkach trwałych + stan zobowiązań na koniec roku - stan zobowiązań na początek roku. Natomiast przepływ pieniężny (1) to: sprzedaż produktów + inne przychody + sprzedaż zwierząt - koszty ogółem - koszty zakupu zwierząt + saldo dopłat i podatków dotyczących działalności operacyjnej + saldo dopłat i podatków dotyczących inwestycji.

2.2. Wyniki Standardowe według klas wielkości ekonomicznej

2.2.1. Potencjał produkcyjny gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

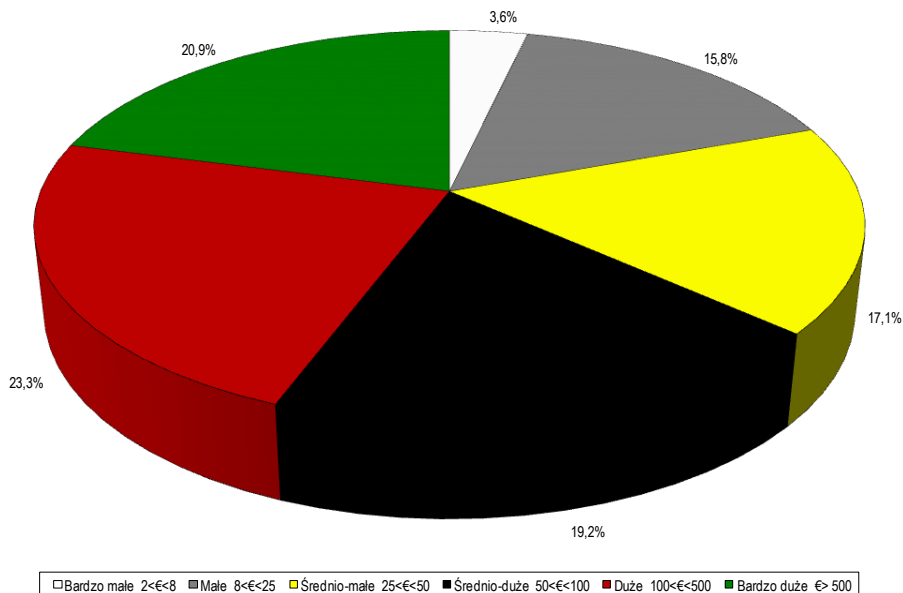
W posiadaniu gospodarstw bardzo małych oraz małych, pod względem wielkości ekonomicznej, znajdowała się około jednej trzeciej zasobów użytków rolnych. Duży był również udział gospodarstw średnio-małych, które gospodarowały na prawie 16% powierzchni użytków rolnych. Gospodarstwa bardzo duże, stanowiące około 0,6% liczby gospodarstw, posiadały 17% powierzchni (patrz: Wykres 2.2-1). W tej klasie wielkości ekonomicznej dominowały gospodarstwa mieszane oraz specjalizujące się w uprawach polowych (porównaj Wykres 1.5-1).

Wykres 2.2-1 Zasoby ziemi w gospodarstwach rolnych z pola obserwacji Polskiego FADN wg klas wielkości ekonomicznej

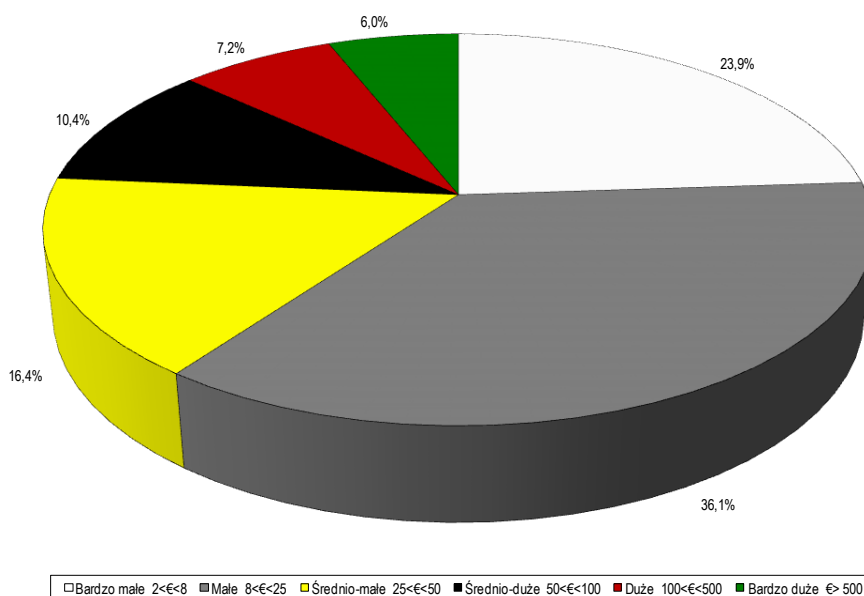
Prawie 56% pogłowia zwierząt znajdowało się w gospodarstwach rolnych, których wielkość nie przekroczyła 100 tys. euro SO. Najwięcej, bo ponad 23% zwierząt było w gospodarstwach o wielkości ekonomicznej od 100 do 500 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-2).

Wykres 2.2-2 Pogłowia zwierząt w polu obserwacji Polskiego FADN wg klas wielkości ekonomicznej (w jednostkach przeliczeniowych LU)

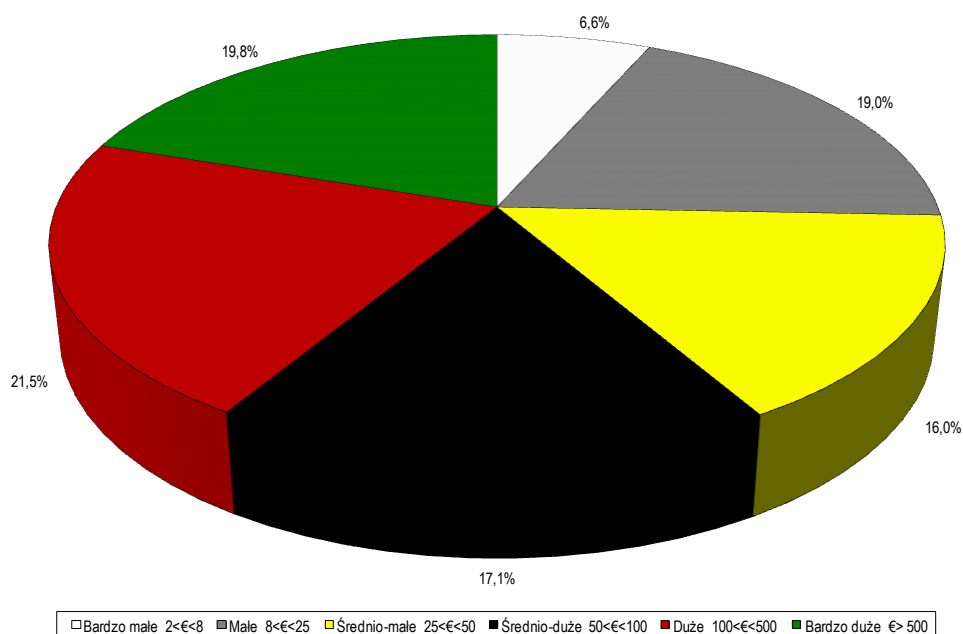
Gospodarstwa bardzo małe i małe wykorzystają 60% ogółu nakładów pracy. Na uwagę zasługują również gospodarstwa bardzo duże, które mimo, że użytkują znaczącą powierzchnię ziemi - 17% ogółu (patrz: Wykres 2.2-1) oraz posiadają 21% zwierząt (patrz: Wykres 2.2-2), to zaangażowały zaledwie 6% ogółu nakładów pracy. Wskazuje to na wysoką wydajność pracy w tych gospodarstwach (patrz: Wykres 2.2-3).

Wykres 2.2-3 Nakłady pracy w polu obserwacji Polskiego FADN wg klas wielkości ekonomicznej (w osobach przeliczeniowych AWU)

Udział poszczególnych grup gospodarstw w wartości obliczonej Standardowej Produkcji (patrz: przypis 7 na str. 14) zdecydowanie różnił się od ich udziału w ogólnej liczbie gospodarstw. Biorąc pod uwagę skalę dysproporcji, na czoło wysuwały się gospodarstwa bardzo duże, które przy znikomym udziale w ogólnej liczbie gospodarstw (0,6%) wytwarzały 29,8% wartości SO. Na drugim biegunie znalazły się gospodarstwa bardzo małe (33% liczby gospodarstw) z 6,6% udziałem w sumie wartości SO (patrz: Wykres 2.2-4). Warto również zauważyć, że najwięcej gospodarstw znajdowało się w klasie od 8-25 tys. euro (porównaj tabela 5.2-1, część I publikacji patrz: przypis1), co nie przełożyło się na wartość standardowej produkcji. Łącznie gospodarstwa te wytworzyły 19% standardowej produkcji.

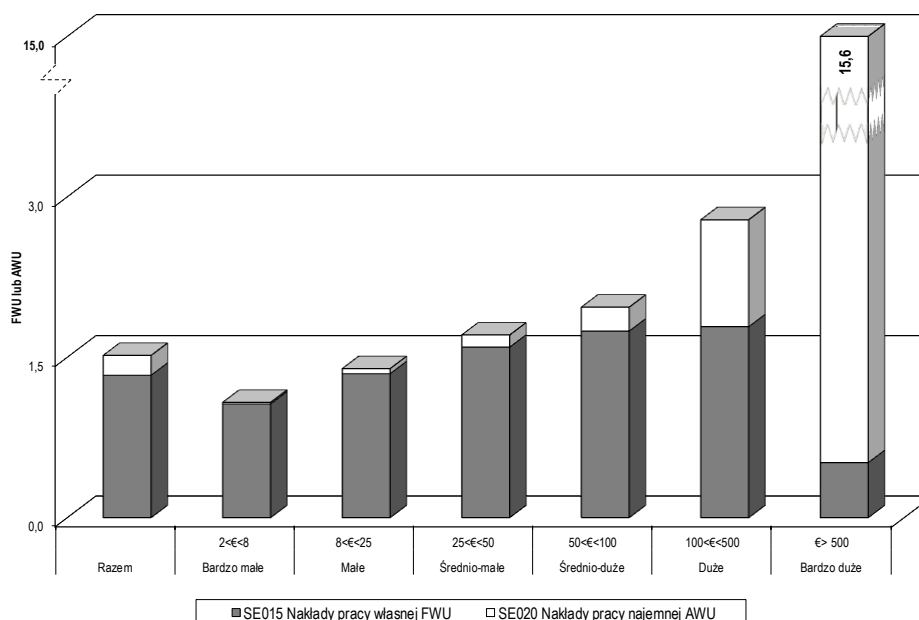
Wykres 2.2-4 Wartość Standardowej Produkcji dla pola obserwacji Polskiego FADN wg klas wielkości ekonomicznej

2.2.2. Wyniki działalności gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej

Poziom nakładów pracy był wyższy w gospodarstwach większych ekonomicznie. Działalność większości gospodarstw (oprócz gospodarstw powyżej 100 tys. euro SO) opierała się głównie na własnych zasobach pracy. W gospodarstwach dużych wykorzystanie najemnej siły roboczej było wyraźnie wyższe, a jej wielkość przewyższała nakłady pracy własnej. W szczególności w gospodarstwach największych nakłady pracy najemnej były ponad 30-razy wyższe od nakładów pracy własnej (patrz: Wykres 2.2-5). Można zatem stwierdzić, że w gospodarstwach do 100 tys. euro SO licznie reprezentowane były gospodarstwa rodzinne, w których dominowała praca własna. Natomiast odmienna relacja w gospodarstwach powyżej 100 tys. euro wynikała z dominacji gospodarstw osób prawnych w tej klasie wielkości ekonomicznej.

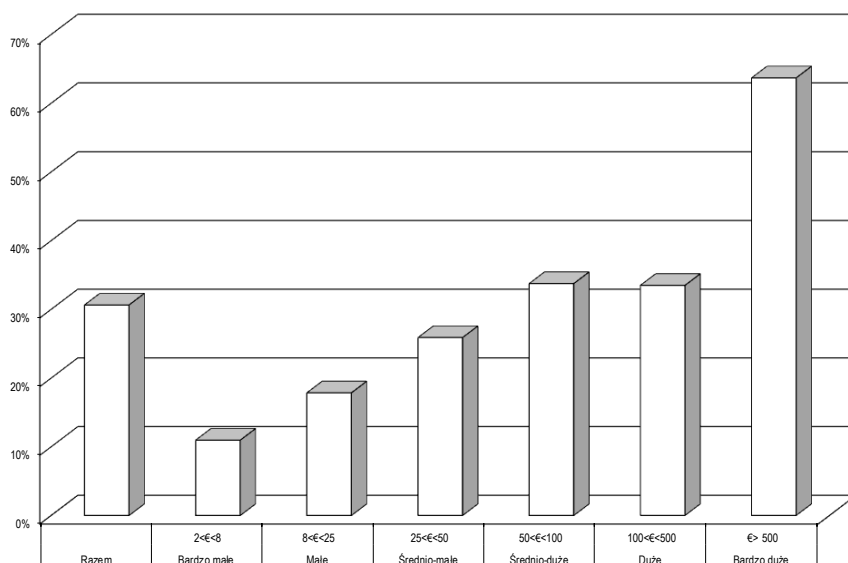
Wykres 2.2-5 Wielkość i struktura nakładów pracy w przeliczeniu na gospodarstwo wg klas wielkości ekonomicznej

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstwa rolnego możemy mówić o zwiększaniu zasobów posiadanych użytków rolnych w badanych jednostkach. Ta sama prawidłowość dotyczyła ziemi dodzierżawianej¹². W większości klas wielkości ekonomicznej w strukturze własnościowej użytków rolnych dominowały grunty własne. Udział dodzierżawionych użytków rolnych, zaprezentowany na wykresie (Wykres 2.2-6), wynosił przeciętnie około 30% ogółu powierzchni i zmieniał się w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstwa z 11% w gospodarstwach bardzo małych (do 8 tys. euro SO) do 64% w grupie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro SO).

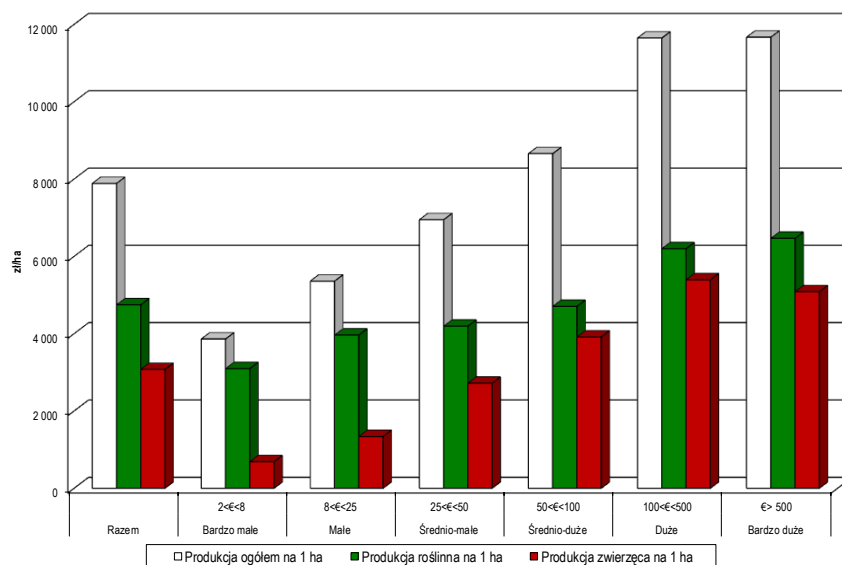
¹² Patrz: przypis 1 na str. 7.

Wykres 2.2-6 **Udział dodzierżawionych użytków rolnych w całkowitej powierzchni użytków rolnych gospodarstwa wg klas wielkości ekonomicznej**

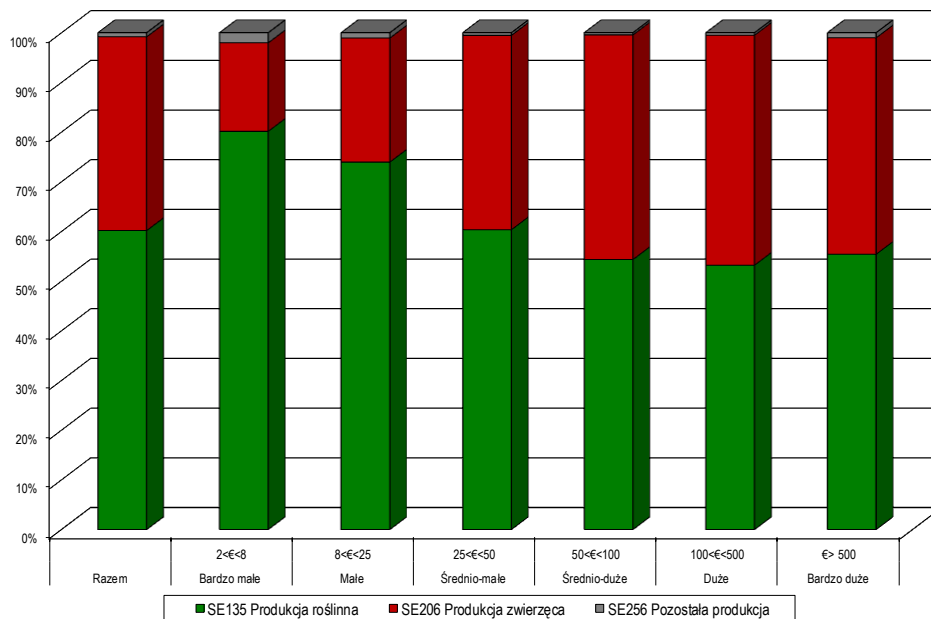
Najwyższą produktywność ziemi (mierzoną wartością produkcji na 1 ha użytków rolnych) uzyskały gospodarstwa duże i bardzo duże, a więc od 100 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-7). Należy przy tym zaznaczyć, że w tych klasach dość znaczną grupę stanowiły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (28%) oraz nastawionych na chów krów mlecznych (17%) i gospodarstwa mieszane (18%) (porównaj: Wykres 1.5-1). Proporcjonalnie do produktywności ziemi mierzonej wartością produkcji ogółem, zmieniała się także wartość produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych, przy czym najwyższa była w gospodarstwach dużych i bardzo dużych (od 100 tys. euro SO). Dość równomiernie wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej zwiększała się również wartość produkcji zwierzęcej na 1 ha UR.

Wykres 2.2-7 **Produkcja na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej**

W klasach wielkości ekonomicznej od 2 do 25 tys. euro SO udział produkcji roślinnej był wyższy niż produkcji zwierzęcej i wynosił powyżej 70%. W gospodarstwach (od 25 tys. euro SO) udział produkcji roślinnej w produkcji ogółem przekraczał 50%. Udział pozostałej produkcji był bardzo mały i wynosił maksymalnie 2% w przypadku gospodarstw bardzo małych (patrz: Wykres 2.2-8).

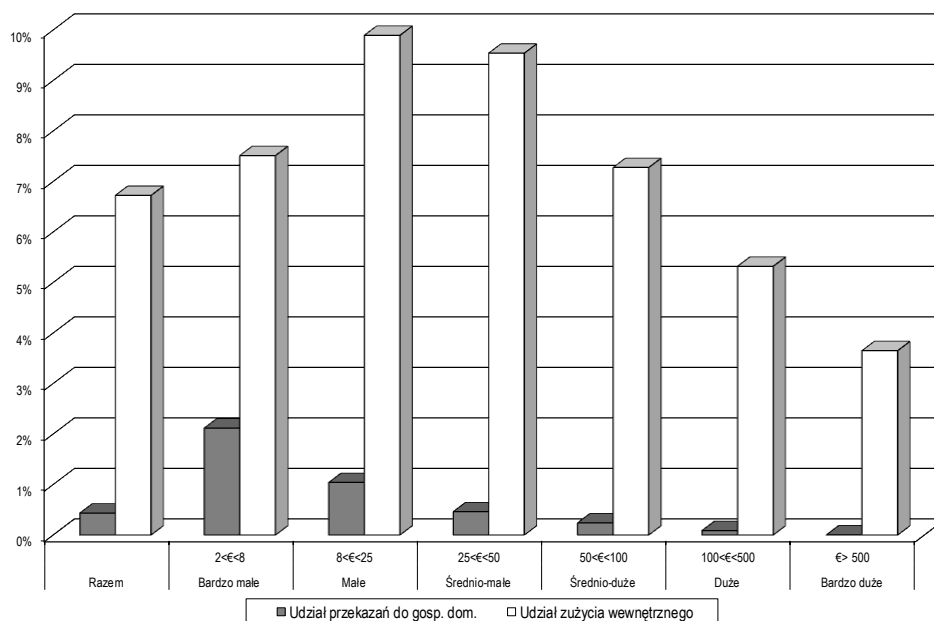
Wykres 2.2-8 Struktura produkcji ogółem wg klas wielkości ekonomicznej

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej, malał udział wartości przekazania produktów i usług do gospodarstwa domowego w strukturze produkcji (patrz: Wykres 2.2-9).

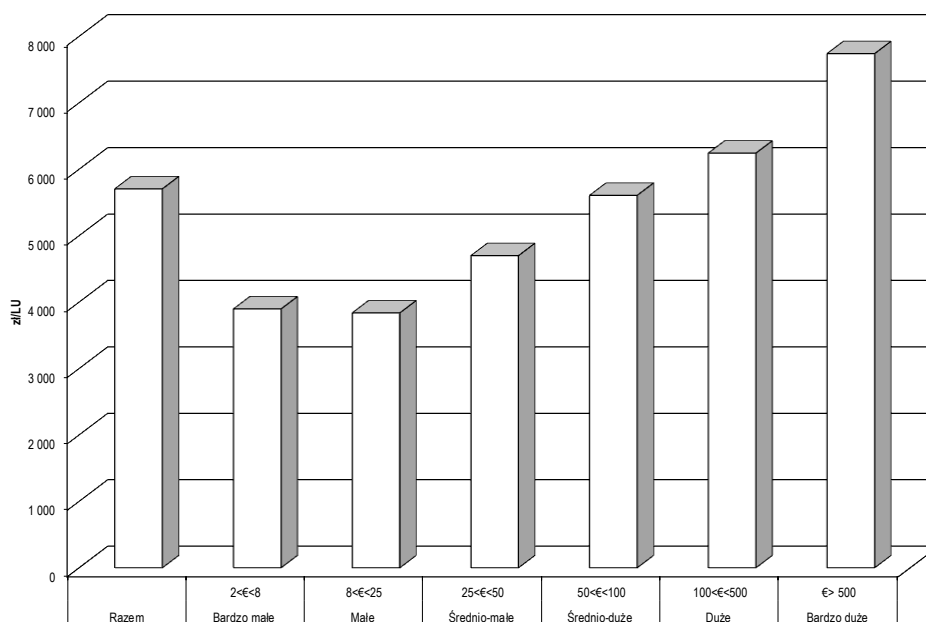
Wartość zużycia wewnętrznego zwiększała się wraz z wielkością klasy ekonomicznej od ok. 2 tys. zł do 285 tys. zł na gospodarstwo, ale jej udział w strukturze produkcji był coraz niższy (wyjątek gospodarstwa z klasy od 2-8 tys. euro).

Wykres 2.2-9 **Udział przekazania produktów do gospodarstwa domowego oraz zużycia wewnętrznego w produkcji ogółem wg klas wielkości ekonomicznej**

Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw zwiększała się wartość produkcji zwierzęcej na 1 LU (Wykres 2.2-10). W gospodarstwach dużych i bardzo dużych (powyżej 100 tys. euro SO) produktywność zwierząt była o 100% wyższa niż w gospodarstwach małych (do 25 tys. euro SO). Można to wiązać ze strukturą pogłowia, jak i intensywnością produkcji zwierzęcej.

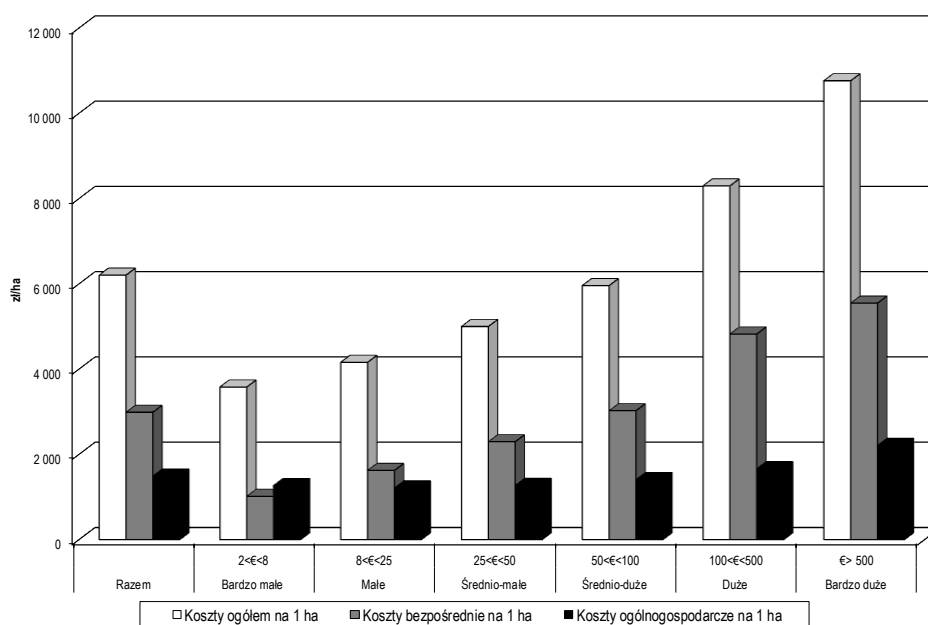
Wykres 2.2-10 **Produkcja zwierzęca na 1 LU wg klas wielkości ekonomicznej**

Wskazane prawidłowości produktywności ziemi powiązane są z poziomem kosztów ponoszonych przez gospodarstwa. W przypadku analizowanego zbioru gospodarstw poziom ponoszonych kosztów na 1 ha użytków rolnych zwiększał się wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej (patrz: Wykres 2.2-11). Proporcjonalnie do przyrostu kosztów ogółem na 1 ha UR, zwiększały się także koszty bezpośrednie, które są głównym czynnikiem wzrostu produktywności ziemi.

Z kolei poziom kosztów ogólnogospodarczych był na porównywalnym poziomie w przeważającej części gospodarstw wg klas wielkości ekonomicznej i zawierał się w przedziale od 1,2 do 2,2 tys. zł/ha. Jego wzrost do poziomu ok. 2,2 tys. zł/ha zauważony był w gospodarstwach powyżej 500 tys. euro SO.

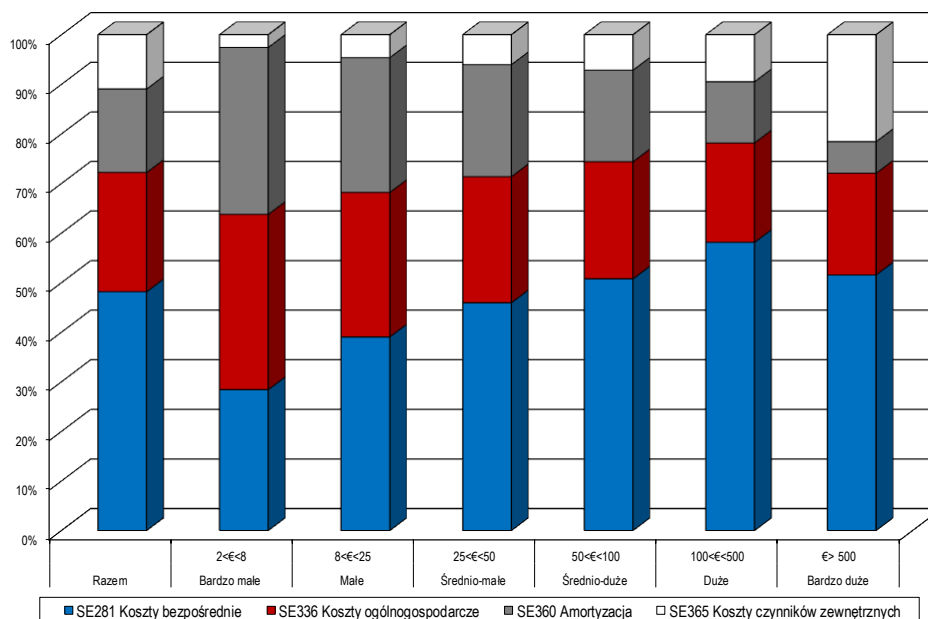
Wykres 2.2-11 Koszty produkcji na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej

Udział kosztów bezpośrednich w kosztach ogółem gospodarstw do 100 tys. euro SO zwiększał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej (z 28 do 58%). Przy czym w gospodarstwach największych, powyżej 500 tys. euro SO nastąpił jednak spadek ich udziału do 51% (patrz: Wykres 2.2-12). Było to związane z ogólną prawidłowością zmniejszania udziału kosztów ogólnogospodarczych i amortyzacji w miarę wzrostu skali gospodarowania. W gospodarstwach dużych i bardzo dużych znacząco liczebnie grupę stanowiły gospodarstwa polowe i nastawione na chów krów mlecznych i mieszane. W przypadku amortyzacji zaobserwowano, że wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej jej udział w kosztach ogółem zdecydowanie się obniżał. Może to świadczyć o zbyt dużym wyposażeniu małych gospodarstw w środki trwałe w stosunku do prowadzonej produkcji, co z kolei, częściowo jest związane z niepodzielnością środków trwałych. Równolegle bardzo wyraźnie wzrastał udział kosztów czynników zewnętrznych, z 2,5% w gospodarstwach bardzo małych do 21,5% w bardzo dużych.

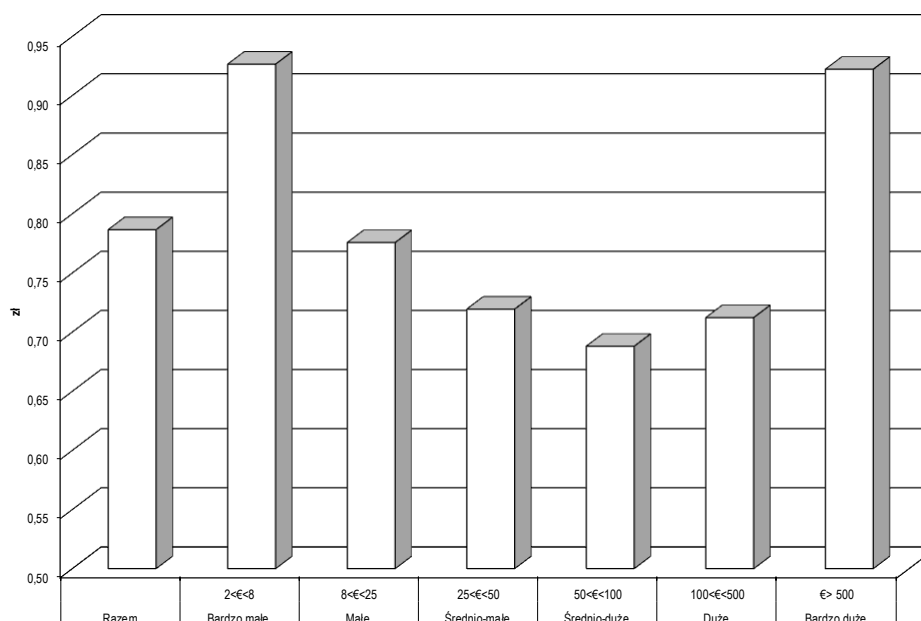
Związane jest to z dużym udziałem pracy najemnej, co znajduje odzwierciedlenie w wysokich kosztach wynagrodzeń w gospodarstwach powyżej 100 tys. euro SO.

Wykres 2.2-12 Struktura kosztów ogółem wg klas wielkości ekonomicznej

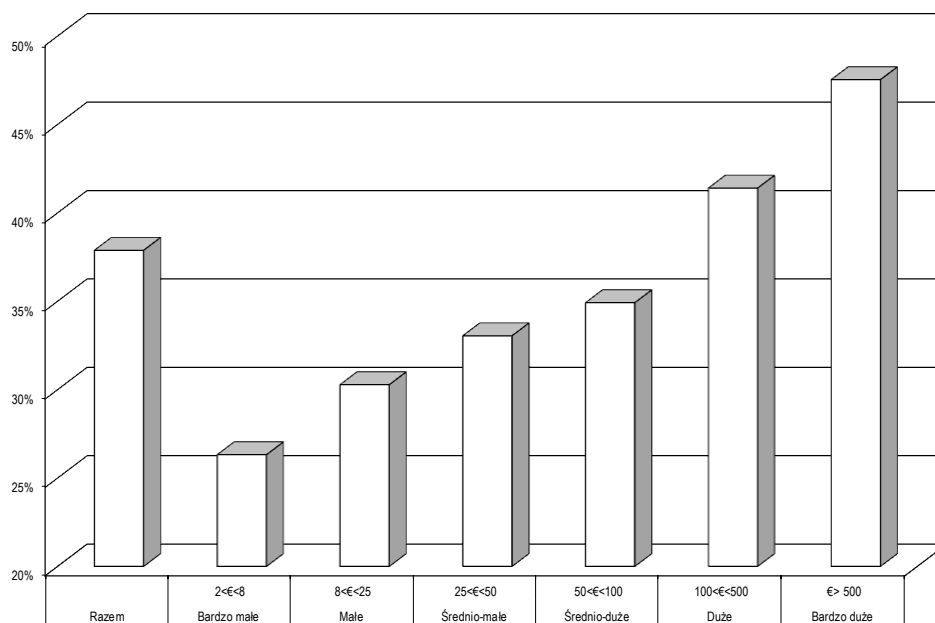
Najniższy koszt wytworzenia 1 zł produkcji (patrz: Wykres 2.2-13) odnotowano w gospodarstwach średnich i dużych, wyniósł on około 0,7 zł. W gospodarstwach mniejszych, a także większych ekonomicznie od powyższych klas koszty były wyraźnie wyższe, a ich relacja wyniosła powyżej 0,9 zł.

Wykres 2.2-13 Koszt wytworzenia 1 zł produkcji ogółem wg klas wielkości ekonomicznej

Relacja kosztów bezpośrednich do wartości produkcji ogółem zmieniła się z 26% w gospodarstwach poniżej 8 tys. euro SO do 47% w klasie gospodarstw powyżej 500 tys. euro SO (patrz: Wykres 2.2-14). Tak duże różnice związane są niewątpliwie ze strukturą wytwarzanej produkcji, a tym samym strukturą kosztów bezpośrednich.

Wykres 2.2-14 Relacja kosztów bezpośrednich do produkcji ogółem wg klas wielkości ekonomicznej

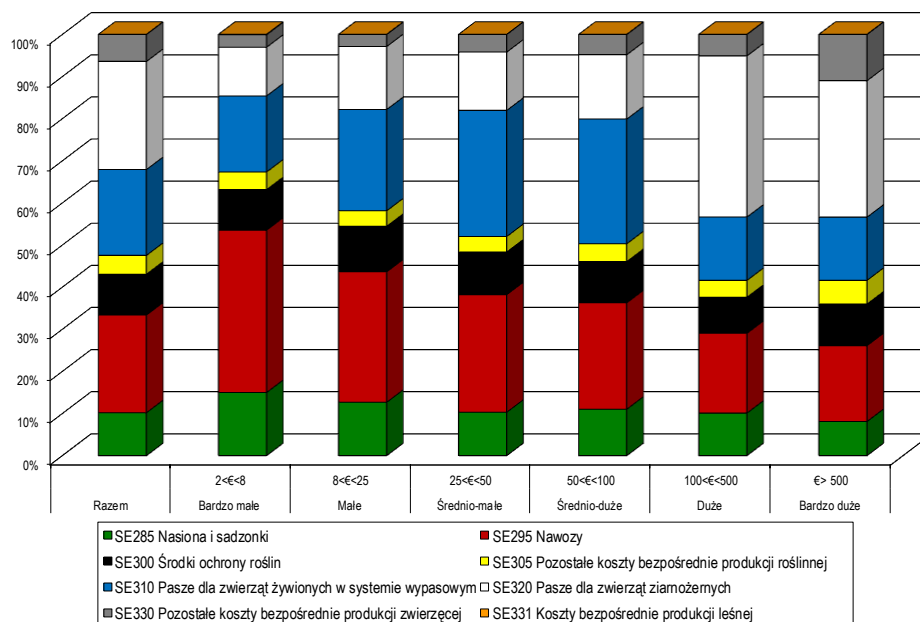

Dominującym składnikiem kosztów bezpośrednich w klasach wielkości ekonomicznej powyżej 8 tys. euro SO był koszt pasz (patrz: Wykres 2.2-15). Jego udział wahał się od 30 do 53%. Największym udziałem (ok. 53%) tych kosztów charakteryzowały się gospodarstwa od 100-500 tys. euro SO. Związane to było niewątpliwie z rozmiarem pogłowia zwierząt w poszczególnych klasach wielkości ekonomicznej gospodarstw.

Udział kosztów środków ochrony roślin w kosztach bezpośrednich utrzymywał się na dość zbliżonym poziomie i wyniósł średnio 10%. Natomiast koszt nawozów obniżał się wraz wielkością ekonomiczną z poziomu 39 do 18%. Podobnie kształtował się udział kosztów nasion i sadzonek – spadek od 15 do 8%.

Pozostałe koszty bezpośrednie produkcji roślinnej oraz zwierzęcej stanowiły niewielki udział kosztów bezpośrednich. Najwyższe były w gospodarstwach bardzo dużych i wyniosły 17%.

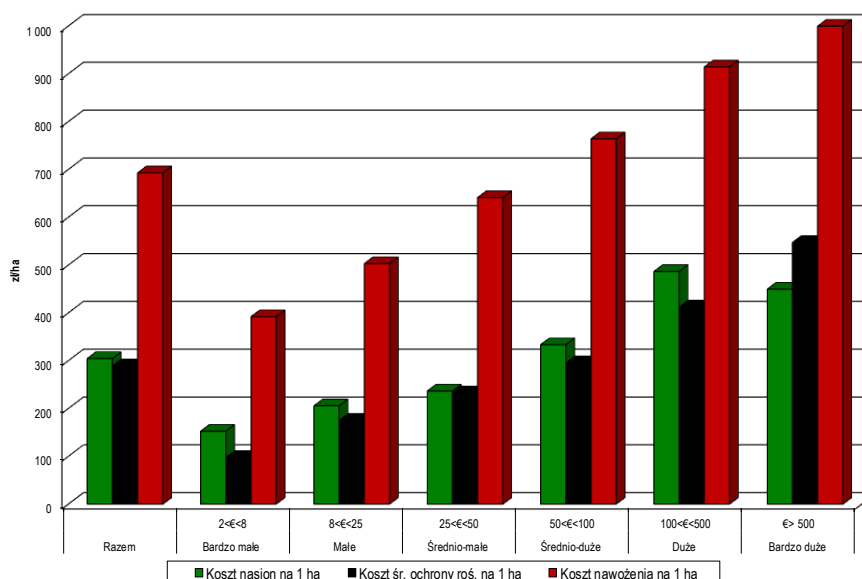
Wykres 2.2-15 Struktura kosztów bezpośrednich wg klas wielkości ekonomicznej

Koszty nawożenia i środków ochrony roślin w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-16) bardzo silnie związane były z wielkością ekonomiczną gospodarstw. W gospodarstwach największych ekonomicznie, koszty nawożenia były 2,5-krotnie wyższe niż w gospodarstwach bardzo małych, a koszty ochrony roślin 5,6-krotnie. Mimo tak dużych różnic w poziomie kosztów nawożenia i środków ochrony roślin produktywność ziemi w gospodarstwach bardzo dużych była tylko 3-krotnie wyższa niż w gospodarstwach bardzo małych.

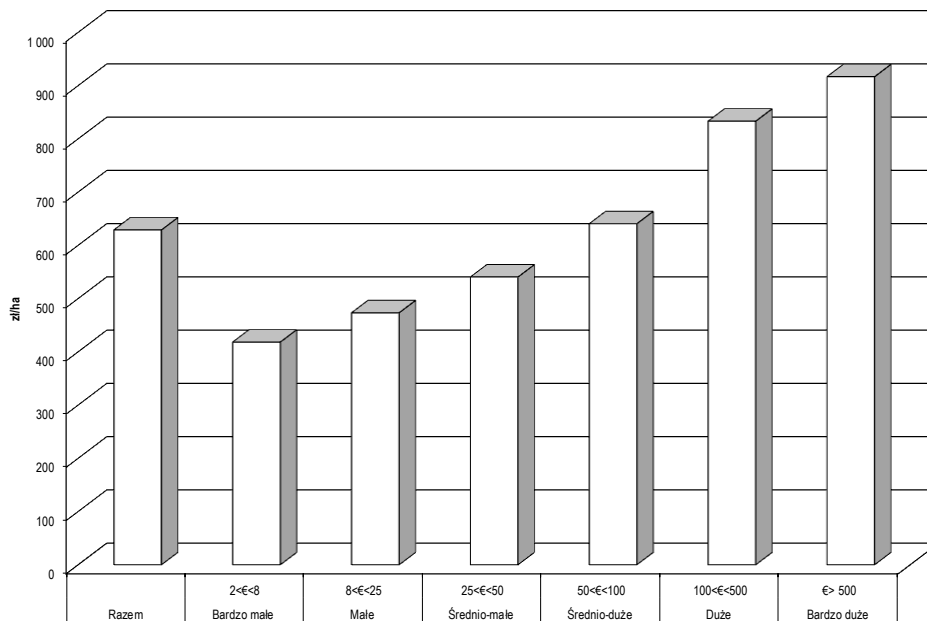
Koszt nasion i sadzonek na 1 ha również wzrastał wraz ze wzrostem klasy wielkości ekonomicznej (wyjątek gospodarstwa bardzo duże).

Wykres 2.2-16 Koszty nasion, nawożenia i środków ochrony roślin na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej

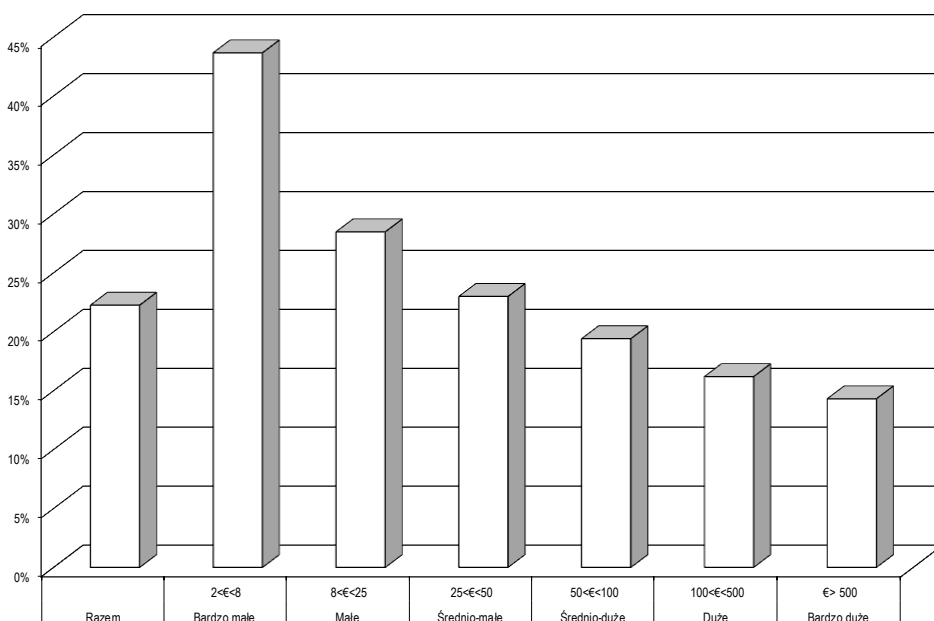

Z wielkością ekonomiczną bardzo wyraźnie związane były koszty energii i paliw ponoszone na 1 ha użytków rolnych (patrz: Wykres 2.2-17). W tym przypadku także obserwowany był wzrost kosztów wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej gospodarstw. Poziom tych kosztów w gospodarstwach dużych był 2,2-krotnie wyższy niż w gospodarstwach bardzo małych. Wiąże się to niewątpliwie ze zróżnicowaniem działalności produkcyjnej i energochłonnością stosowanej technologii produkcji.

Wykres 2.2-17 Koszty energii elektrycznej i paliw na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej

Wykres 2.2-18 Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto wg klas wielkości ekonomicznej

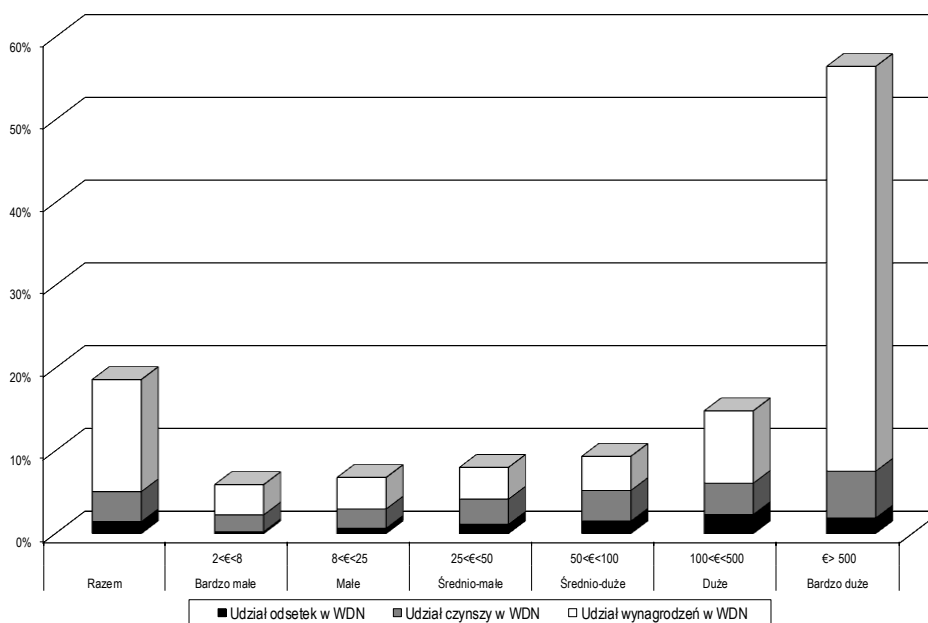

Udział amortyzacji w wartości dodanej brutto zmniejszał się wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej. W gospodarstwach bardzo małych wyniósł on 44%. Natomiast w gospodarstwach bardzo dużych – 14% (patrz: Wykres 2.2-18). Wytwarzana nadwyżka jest pochłaniana przez amortyzację najprawdopodobniej nie w pełni wykorzystanych środków trwałych w przypadku bardzo małych gospodarstw.

Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto informuje jaka jej część potrzebna była na pokrycie tego rodzaju kosztów¹³.

W tym przypadku warto zwrócić uwagę na stopień zaangażowania obcych czynników wytwórczych (pracy, ziemi i kapitału) gospodarstw bardzo dużych. W jednostkach tych ponad 56% wartości dodanej netto zostało przeznaczone na pokrycie kosztów czynników zewnętrznych, przy czym 49% na pokrycie wynagrodzeń. Jest to prawie 13 razy więcej niż w gospodarstwach bardzo małych. Potwierdza to fakt oparcia działalności gospodarczej przez gospodarstwa największe na czynnikach zewnętrznych, przede wszystkim na pracy najemnej i kapitale obcym (porównaj Wykres 2.2-5 i Wykres 2.2-30). Należy zwrócić uwagę, że ze względu na konieczność ponoszenia tych kosztów bez względu na sytuację dochodową, dochód tych gospodarstw jest znacznie bardziej wrażliwy na niekorzystne zmiany koniunktury (patrz: Wykres 2.2-19).

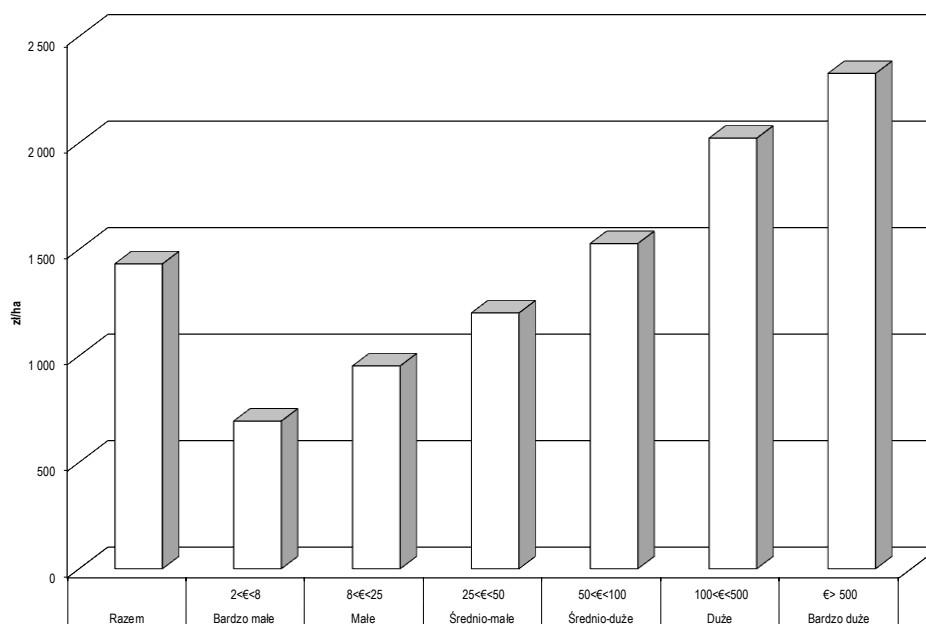
Wykres 2.2-19 Udział kosztów czynników zewnętrznych w wartości dodanej netto wg klas wielkości ekonomicznej

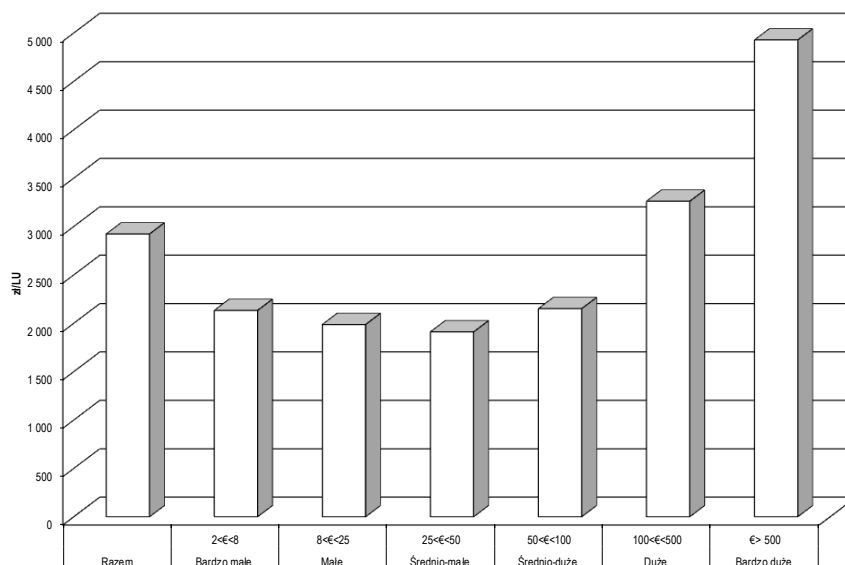
¹³ Koszty czynników zewnętrznych obejmują: wynagrodzenia, czynsze i odsetki.

Kosztocłonność produkcji roślinnej w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw charakteryzują koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha użytków rolnych (Wykres 2.2-20). Wraz ze wzrostem wielkości ekonomicznej kosztocłonność produkcji roślinnej silnie rosła. W gospodarstwach bardzo małych koszty produkcji roślinnej na 1 ha wyniosły 693 zł, a w gospodarstwach dużych 2 325 zł, były więc prawie 3,3-krotnie większe.

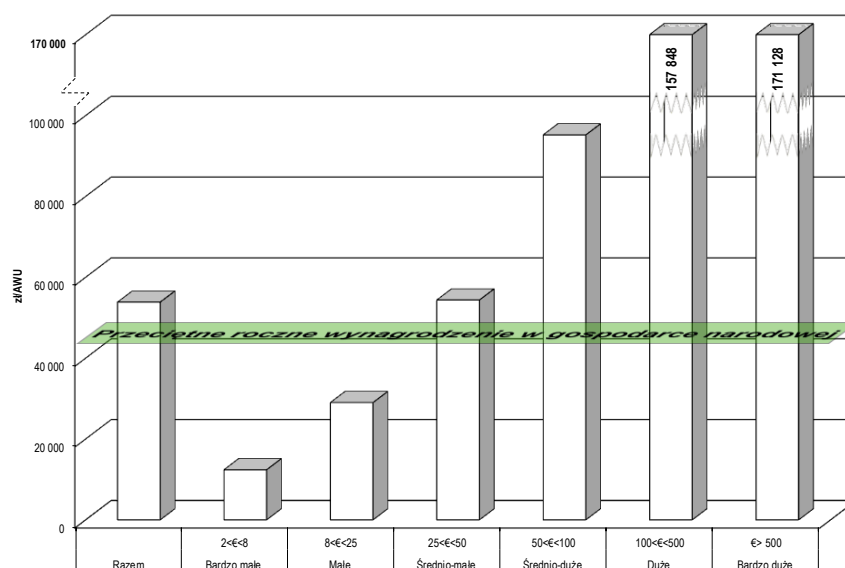
Wykres 2.2-20 Koszty bezpośrednie produkcji roślinnej na 1 ha wg klas wielkości ekonomicznej

Kosztocłonność produkcji zwierzęcej mierzona wartością kosztów bezpośrednich na 1 LU była podobnie, jak i w gospodarstwach z produkcją roślinną wyższa w gospodarstwach większych ekonomicznie (Wykres 2.2-21). W gospodarstwach bardzo małych, małych i średnio-małych różnice były niewielkie, a najwyższe koszty poniosły gospodarstwa bardzo duże. Wpływa na to zróżnicowanie udziału zwierząt ziarno- i trawożernych w poszczególnych klasach oraz zastosowany system żywienia. Gospodarstwa małe częściej w żywieniu zwierząt wykorzystują pasze własne.

Wykres 2.2-21 Koszty bezpośrednie produkcji zwierzęcej na 1 LU wg klas wielkości ekonomicznej

W przeciętnym gospodarstwie wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną przekroczyła nieznacznie przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej¹⁴. Występowały jednak pod tym względem istotne różnice w poszczególnych grupach gospodarstw. Granicą było w tym przypadku 25 tys. euro SO. Gospodarstwa o wielkości ekonomicznej przekraczającej ten próg przewyższały przeciętne wynagrodzenie netto (w gospodarstwach powyżej 50 tys. euro SO nawet kilkakrotnie). Gospodarstwa o wielkości ekonomicznej poniżej 25 tys. euro SO osiągnęły wartość dodaną netto na osobę pełnozatrudnioną na poziomie od 27% do 64% przeciętne wynagrodzenia netto (patrz: Wykres 2.2-22).

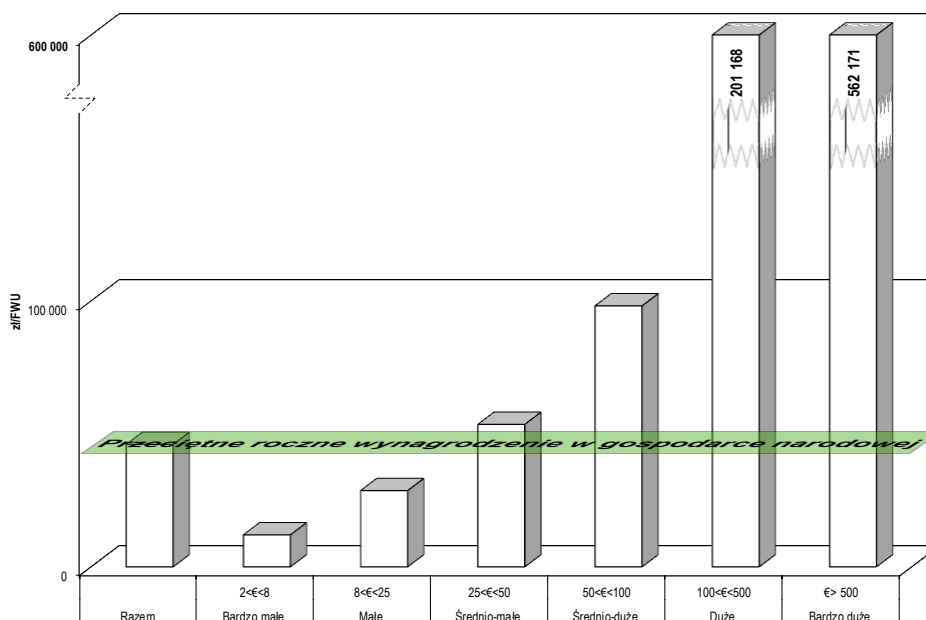
Wykres 2.2-22 Wartość dodana netto na osobę pełnozatrudnioną w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej wg klas wielkości ekonomicznej

¹⁴ Patrz: przypis 10, na str. 29.

Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego stanowi opłatę za pracę członków rodziny rolnika oraz za zaangażowany kapitał własny (finansujący ziemię i pozostałe składniki majątkowe gospodarstwa).

Podobnie jak w przypadku produkcji, wielkość ekonomiczna gospodarstw determinuje ich zdolność do tworzenia dochodów. Analizując dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadający na osobę pełnozatrudnioną rodziny zauważono, że jego wielkość była silnie związana z wielkością ekonomiczną¹⁵. Wraz z jej wzrostem zwiększał się poziom realizowanego dochodu. Dochód na osobę na poziomie przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto osiągnęły gospodarstwa w grupach powyżej 25 tys. euro SO. W grupie gospodarstw bardzo dużych (powyżej 500 tys. euro SO), dochód ten był wielokrotnie wyższy niż przeciętne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej. Z kolei gospodarstwa bardzo małe zrealizowały dochód wynoszący 26% średniego wynagrodzenia netto. Z rozkładu gospodarstw według wielkości ekonomicznej wynika, że prawie 73% gospodarstw z pola obserwacji Polskiego FADN stanowiły gospodarstwa poniżej 25 tys. euro SO, które zrealizowały dochód na poziomie niższym niż średnie wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej (patrz: Wykres 2.2-23 oraz porównaj Wykres 1.5-1).

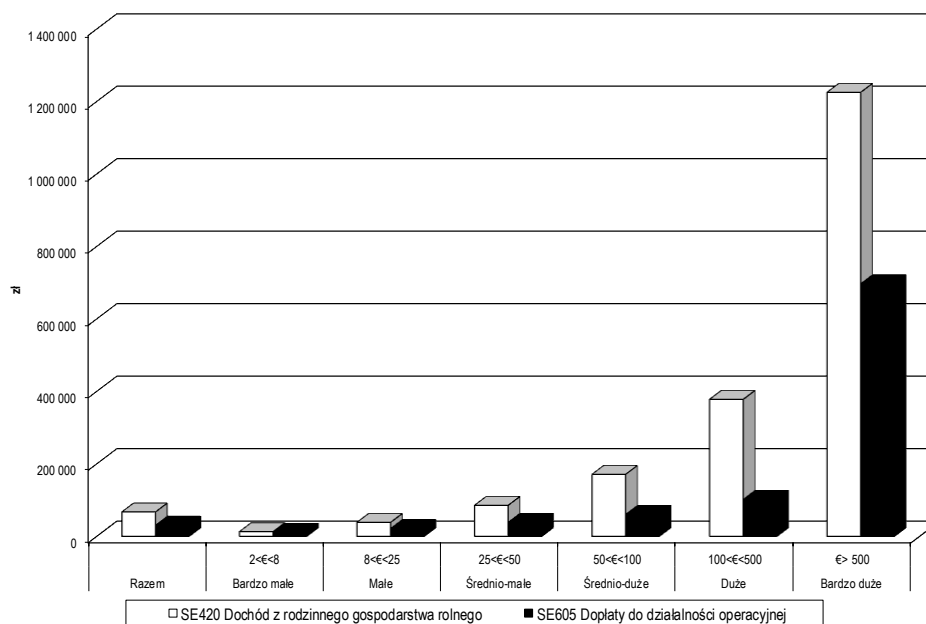
Wykres 2.2-23 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny w porównaniu z przeciętnym rocznym wynagrodzeniem netto w gospodarce narodowej wg klas wielkości ekonomicznej

¹⁵ Uwaga, należy pamiętać, że dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadający na osobę pełnozatrudnioną rodziny obliczony jest tylko dla gospodarstw rolnych, w których występują nakłady pracy własnej (SE015>0).

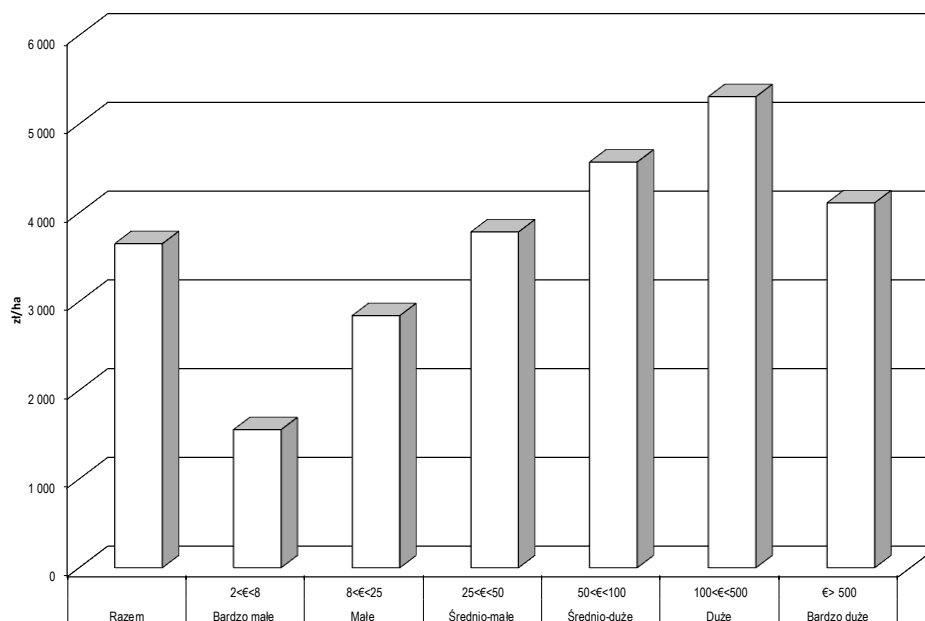
Gospodarstwa poniżej 8 tys. euro SO wykazują dochód przeważnie tylko dzięki dopłatom (patrz: Wykres 2.2-24). Jedynie gospodarstwa od 25 tys. euro SO generują dochód zdecydowanie przewyższający dopłaty. Porównując dochód z dopłatami należy mieć na uwadze, że prezentowane są wyniki średnie oraz, że w tej zbiorowości 6% gospodarstw zanotowało stratę.

Wykres 2.2-24 Dopłaty do działalności operacyjnej oraz dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego wg klas wielkości ekonomicznej

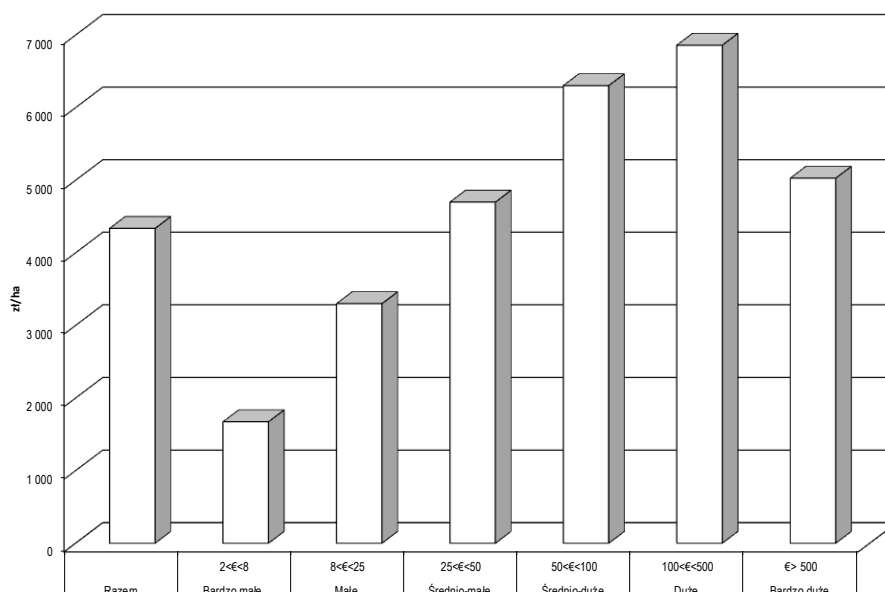
Wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych pozwala określić efektywność gospodarowania w danej grupie gospodarstw, bez uwzględnienia obciążeń wynikających z użycia czynników wytwórczych. Efektywność ta zwiększała się w miarę wzrostu wielkości ekonomicznej gospodarstw. W gospodarstwach dużych wartość dodana netto w przeliczeniu na 1 ha wyniosła ponad 5,3 tys. zł – podczas gdy w gospodarstwach bardzo małych niespełna 1,5 tys. zł. Z ogólnego trendu „wytamały” się gospodarstwa bardzo duże. Wartość dodana netto przypadająca na 1 hektar użytków rolnych w tych gospodarstwach kształtowała się na poziomie 4,1 tys. zł (Wykres 2.2-25).

Wykres 2.2-25 Wartość dodana netto na 1 ha powierzchni użytków rolnych wg klas wielkości ekonomicznej

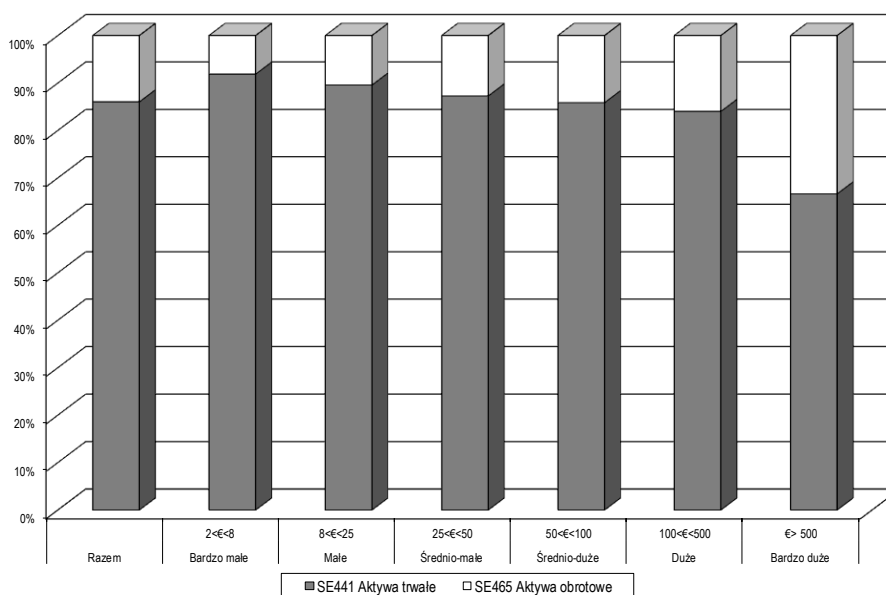
Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego przypadający na 1 hektar własnych użytków rolnych zwiększał się wraz ze wzrostem klasy ekonomicznej osiągając najwyższą wartość 6 859 zł/ha w klasie wielkości ekonomicznej od 100-500 tys. euro (patrz: Wykres 2.2-26). W gospodarstwach bardzo dużych dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na 1 ha UR był większy niż jego przeciętna wartość (4 335 zł/ha) i wyniósł 5 027 zł/ha.

Wykres 2.2-26 Dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego na 1 ha powierzchni własnych użytków rolnych wg klas wielkości ekonomicznej

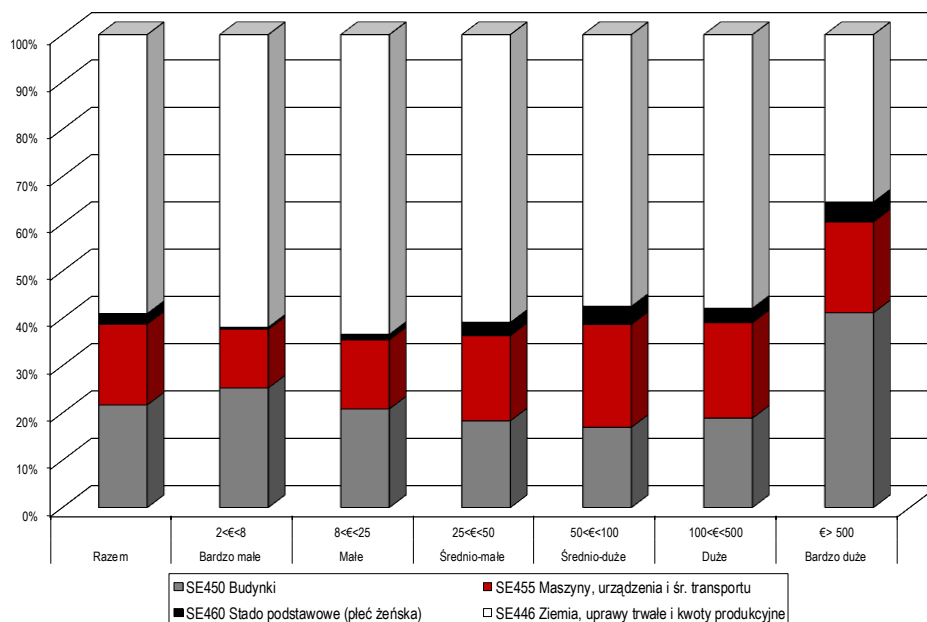
W gospodarstwach różniących się wielkością ekonomiczną, zróżnicowana jest również struktura aktywów (patrz: Wykres 2.2-27). Zaobserwowano, że udział środków trwałych w aktywach ogółem nieznacznie malał w gospodarstwach do 500 tys. euro SO i był zdecydowanie niższy w gospodarstwach bardzo dużych (66%). Z punktu widzenia możliwości odtwarzania majątku, gospodarstwa duże były w korzystniejszej sytuacji. Jest to niewątpliwie związane z udziałem majątku dzierżawionego, gdzie w tej grupie gospodarstw udział ziemi dodzierżawionej w powierzchni użytków rolnych wyniósł 63% (porównaj Wykres 2.2-6).

Wykres 2.2-27 Struktura aktywów w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej

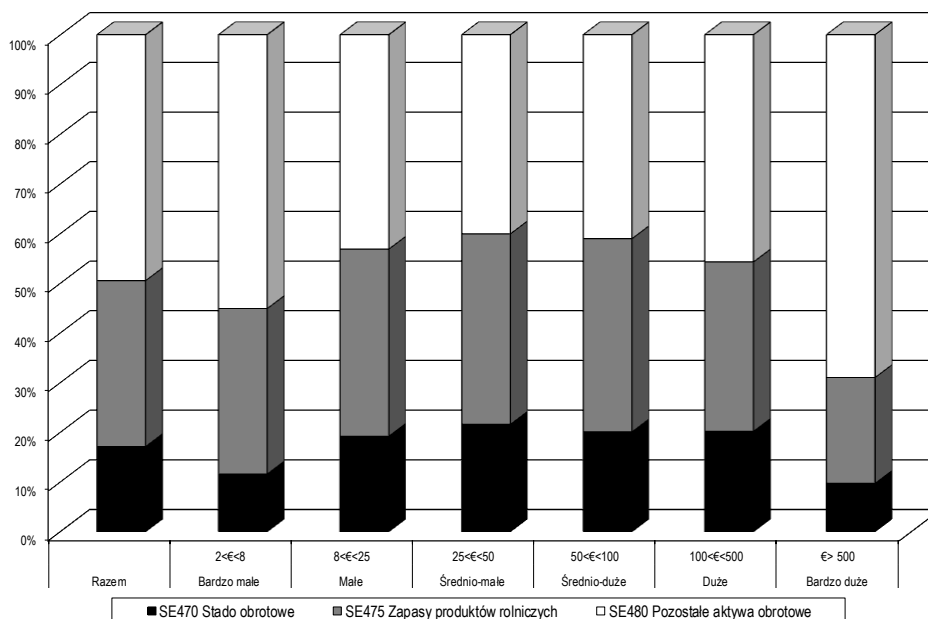
W strukturze aktywów trwałych, w większości klas wielkości ekonomicznej, dominowała ziemia – powyżej 57%. Jedynie w klasie gospodarstw powyżej 500 tys. euro SO udział ziemi wyniósł 35% środków trwałych (patrz: Wykres 2.2-28). Za wyjątkiem wspomnianej klasy wielkości ekonomicznej udział wartości ziemi w strukturze aktywów kształtował się na poziomie zbliżonym do przeciętnego tj. do ok 59%. Przy czym najwyższym udziałem ziemi charakteryzowały się gospodarstwa małe (63%). Inną tendencją można zauważyć w przypadku udziału budynków i budowli, które są drugim ważnym składnikiem struktury środków trwałych. Najniższym ich udziałem charakteryzowały się gospodarstwa średnie (17%). Udział maszyn, urządzeń i środków transportu systematycznie wzrastał (z poziomu 12% do 22%) wraz z wielkością ekonomiczną gospodarstw, jedynie w gospodarstwach dużych i bardzo dużych nieznacznie się obniżył (odpowiednio 20% i 19%). Największym udziałem stada podstawowego zwierząt charakteryzowały się gospodarstwa bardzo duże (4%).

Wykres 2.2-28 Struktura aktywów trwałych w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej

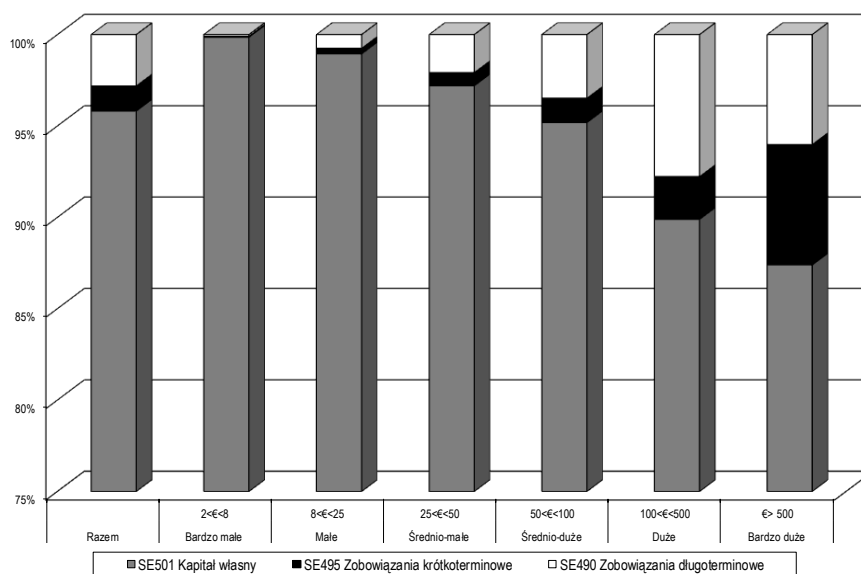
W strukturze aktywów obrotowych, w gospodarstwach małych i średnich, dominowały zapasy produktów rolniczych, a w gospodarstwach największych pozostałe aktywa obrotowe, w których zawarte są m.in. należności, krótkoterminowe aktywa finansowe (patrz: Wykres 2.2-29). Wartość stada obrotowego miała największy udział w gospodarstwach średnich (21%).

Wykres 2.2-29 Struktura aktywów obrotowych w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej

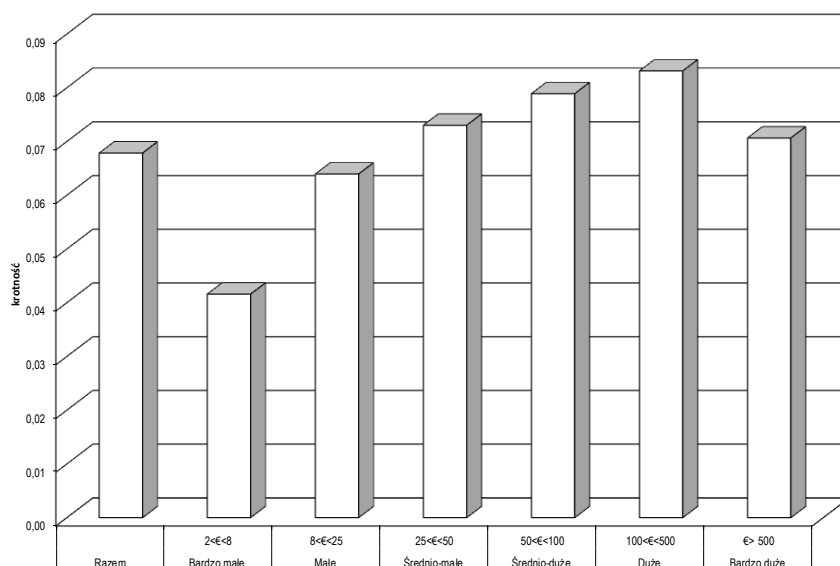
Struktura pasywów wykazała również silny związek z wielkością ekonomiczną gospodarstw (patrz: Wykres 2.2-30). Im większe były gospodarstwa pod względem ekonomicznym, tym większy był udział kapitału obcego w finansowaniu majątku. Zadłużenie największych gospodarstw przekraczało 12%. Udział zadłużenia długoterminowego za wyjątkiem gospodarstw bardzo małych i bardzo dużych przekraczał 70% zadłużenia ogółem.

Wykres 2.2-30 Struktura pasywów w gospodarstwach rolnych wg klas wielkości ekonomicznej

Zwrot ze środków ulokowanych w majątku gospodarstwa, mierzony wartością przepływów pieniężnych (2) w stosunku do aktywów ogółem (patrz: Wykres 2.2-31) rośnie wraz z wielkością ekonomiczną. W gospodarstwach dużych osiągnął najwyższy poziom, natomiast w gospodarstwach bardzo dużych nastąpił spadek tej relacji.

Wykres 2.2-31 Relacja przepływów pieniężnych (2) do aktywów ogółem wg klas wielkości ekonomicznej

Wnioski

1. Najwięcej gospodarstw włączonych do pola obserwacji Polskiego FADN (43%) reprezentowało typ uprawy polowe. Są to gospodarstwa wyspecjalizowane w uprawach polowych oraz gospodarstwa z mieszaną produkcją roślinną. Pomimo tego, że podmioty te dysponowały w sumie największymi zasobami wytwórczymi, to ich udział w wytworzonym dochodzie wyniósł 41%.
2. Najkorzystniejsze wyniki ekonomiczne uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu. W gospodarstwach tych dopłaty do działalności operacyjnej stanowiły zaledwie 8% wartości dochodu. Niską relacją w tym zakresie, bo zaledwie 10%, charakteryzowały się gospodarstwa ogrodnicze. W gospodarstwach mlecznych, trzodowych i sadowniczych dopłaty stanowiły małą część dochodu (od 23 do 32%). Rok 2021 charakteryzował się dość wysokimi cenami produktów rolnych, co miało odzwierciedlenie w uzyskiwanych przez gospodarstwa wynikach.
3. Po raz pierwszy zaobserwowano tak niską (47%) relację dopłat do dochodu w gospodarstwach o typie uprawy polowe.
4. Największą efektywnością gospodarowania, mierzoną relacją kosztów do produkcji, charakteryzowały się gospodarstwa nastawione na chów krów mlecznych, jak również gospodarstwa sadownicze. Dość dobrze również wypadły gospodarstwa z uprawami ogrodniczymi i polowymi. Najmniej korzystna sytuacja dochodowa w 2021 roku była w gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie zwierząt trawożernych. W gospodarstwach tych koszt wytworzenia produkcji, dzięki korzystnym cenom produktów rolnych, był również niższy od jej wartości i wyniósł 90 zł.
5. Zróżnicowany poziom produktywności ziemi mierzony wartością produkcji roślinnej na 1 ha UR w gospodarstwach sklasyfikowanych według klas wielkości ekonomicznej korespondował z poziomem intensywności produkcji mierzonej poziomem kosztów bezpośrednich na 1 ha UR. Jednak tempo przyrostu produktywności nie dorównywało tempu przyrostowi intensywności produkcji. Jest to wyraz malejącej efektywności intensyfikacji i efektów skali produkcji.
6. Poziom zużycia wewnętrznego (produktów wytworzonych w gospodarstwie rolnym, a następnie w nim zużytych) oraz przekazania produktów do gospodarstwa domowego wskazuje na wciąż powszechny w polskim rolnictwie model gospodarstwa tradycyjnego o organicznej strukturze i zarządzaniu. Zjawisko to głównie obserwujemy w gospodarstwach o małej wielkości ekonomicznej (do 50 tys. euro SO) oraz w gospodarstwach mieszanych, z krowami mlecznymi, zwierzętami trawożernymi i trzodą chlewną.

7. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnich i gospodarstwa drobiowe (odpowiedni: ponad 16 tys. oraz 17 tys. zł/ha).
8. Najwyższą wartość dodaną netto w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych uzyskały gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 100 - 500 tys. euro SO (5,3 tys. zł/ha).
9. Najwyższy dochód z rodzinnego gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na osobę pełnozatrudnioną rodziny uzyskały gospodarstwa specjalizujące się w chowie drobiu (279 tys. zł/FWU) i gospodarstwa z przedziału wielkości ekonomicznej 500 i więcej tys. euro SO (562 tys. zł/FWU).
10. Gospodarstwa w typie zwierzęta trawożerne w głównej mierze funkcjonują dzięki dopłatom. Korzystny rok 2021 związany ze wzrostem cen żywca wołowego przyczynił się do wzrostu opłacalności produkcji w tym typie i gospodarstwa te w mniejszym stopniu uzależnione były od dopłat. Z kolei gospodarstwa z produkcją drobiu, warzyw i owoców od lat charakteryzują się znacząco wysokim poziomem dochodu nawet bez uwzględnienia dopłat.
11. Średnia wartość dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w gospodarstwach ogrodnich, z uprawami trwałymi, ze zwierzętami trawożernymi oraz w gospodarstwach mieszanych kształtowała się na poziomie niewiele wyższym niż przeciętne roczne wynagrodzenie netto w gospodarce narodowej, które 45 619 zł/osobę w 2021 r.
12. Dochód wyższy od przeciętnego rocznego wynagrodzenia netto w gospodarce narodowej osiągnęły gospodarstwa znajdujące się w klasach wielkości ekonomicznej powyżej 25 tys. euro SO, których udział w polu obserwacji stanowił niespełna 27%.
13. Sytuacja finansowa gospodarstw w poszczególnych typach rolniczych i klasach wielkości ekonomicznej była mocno zróżnicowana i znacznie odbiegała od przeciętnej („Razem”) z pola obserwacji Polskiego FADN. Dlatego też podczas analizy sytuacji ekonomiczno-finansowej należy oddzielnie omawiać poszczególne grupy gospodarstw.

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

Druk i oprawa: Dział Wydawnictw IERiGŻ-PIB